

૧ થી ૨૨૪ સુધીનું મુરત સોદામર પ્રેક્ષમાં સંકોચાસ નમીન્દાસે
જો નમીનું જામદાવાદ—અનિતા વિજય પ્રિન્સીપ પ્રેક્ષમાં
લક્ષ્મીનંદ શિરામદે જાણું.

વાંચનનો રસ.

જે ગુન મનુષ્યને મનુષ્ય બનાવે છે, તે જ્ઞાનના સંપ્રદરપ
પ્રમાણપોતો અને અધોતો માનવમહાજમા જોટશે અધિક આદર
દેશે નેટશે આ સંસારને અધિક વામ દશે.

× × × × ×

જ્યુ ખાનું નેડોની એસી માન્યતા છે કે વિદ્યાર્થીને તથા
સામાન્ય માનવોનેજ એક સોડન આશરક છે; પણ એ નેમની ખૂલ
છે. વિદ્યાર્થી જાતે જાણે અને રાજે નચનારા હોય છે કામ્ય કે જોએ
જે રજાને જાણે જાણે નાં જ નેએ જા તેના ખજે ઉપયોગ તથા
જાણ કરી જાણે છે. એ જાણે જા એ જાણતા ખજી ખજીતો સમ-
જાય છે. એ જાણતા જા નાજાને જા જાની જા.

विद्वानेव विज्ञानानि विद्वत्तन पश्चिम

नहि वन् वा विज्ञानानि गृहीं प्रमव वेदनाम् ॥

શ્રીવાર બહાર પડેલું એક અંતિ ઉપયોગી પુસ્તક.

પ્રભુમય જીવન.

મિ. ડ્રાઇન કૃત 'જન જીવન વિષયી ઇન્સિનિટ'ના આગવર-
રૂપ આ પુસ્તક વિવિધ ધર્મમાળાદ્વારા સંવત : ૧૯૭૨ માં બહાર
પડ્યા પછી તેની છૂટી માગણી પુષ્કળ થવાથી આ નવી આવૃત્તિ
બહાર પડી છે. આ પુસ્તક ન વાંચું હોય તેમની જાણ માટે જણા-
વવાનું કે, આમાં માનવ જીવનનાં ઉમદા રહસ્ય અને બંધાર તેમજ
પરમાર્થની સિદ્ધિને સમજા સીધો અને સારો માર્ગ મેળવી સરળ અને
ઉમદા રીતે રજૂકેલ છે કે જે વાચકના મનપર અવનવો પ્રભાવ
પાડીને કંઈ ચોરસ પ્રકારનો હિસાબ પ્રસ્તાર છે. આ પુસ્તકના
વારંવારના વાંચન મનનથી માણસનું જીવન પસંદાતું માર્ગે છે અને
આરોગ્ય, સુખ, સંપત્તિ તથા જીવનમુક્તિનો માર્ગ તેને માટે મરમ જની
જાણે સ્વપુષાર્થવડે તે જનસમાજનો પણ ઉમદા સેવક અને ઉદારક
જનતાને સંજીવન થાય છે.

ધનવાનોએ આવાં પુસ્તકો દબોલી સંખ્યામાં મફત વહેંચણાં જોઈએ.
'મુજરાલી પ્રેસ' તરફથી આ પુસ્તકનું મળીતું આગવર રા-
સ્ત્રવા મેળી કિમતે નીચળું છે. તેની સાથે મેળવી જોવાથી અગત્ય
કરું વધારે સારું અને હિતાવહ છે તે જુઝ આલેખાવજ સમજાવો.

૫૯ સંખ્યા ૨૦૦ થી વધુ હોવા છતાં મુલ્ય માત્ર ૦૫ પાકું ૧૬ ૦૫૫

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય,

મુંબઈ-૨ અર અમદા -

આવવાનું કારણ કહી સમજાવ્યું.

મોહિની (સાસુ) એ જવાબ આપ્યો: “વારૂ, હું આવા વખતે તેને નહીં મોકલું તો ક્યારે મોકલીશ. જરા થોભો, આવવાનું હું એમને કહી આવું.”

સમરતન ભોજન આદિથી નિવૃત્ત થઈ ફર્યાદની માળા લઈ ઈંદોળીનું સ્મરણ કરી રહ્યો હતો. તે વખતે તેની સ્ત્રી મોહિની તેના ઓરડામાં દાખલ થઈ અને ચુપ આપ એક બાજુએ ઉભી રહી તેને ડામે ઉભેલી બોઈ સમસ્તને પુછ્યું: “શું કાંઈ કહેવું છે ?”

“હા, જમાઈ આવ્યા છે.”

“કેમ ? સમાચાર તો શુભ છે ને ?”

“ના, સમાચાર મુબ નથી. વેવાઈને આખરનો મંદ-વાડ છે.”

“તો આપી કશામાં વેવાઈને એકલા મુકી તે ચા માટે બહી આવ્યા છે ?”

મોહિની જમાઈના આગમનનું કારણ કહેવા જતી હતી એટલામાં ચતુર સમરતન સમજી ગયો કે પુત્રીને તેડવા માટે જ જમાઈ બહી આવ્યા છે. એટલે તેણે કહ્યું: “વૃદ્ધાવસ્થામાં વારંવાર તબીબન બમડે એ સ્વભાવિક છે.” આટલું કહ્યા બાદ સમરતનના મુખ ઉપર હાસ્યની એક પાતળી રેખા જણાઈ. તેના હાસ્યે તેની પત્નિને હિમ્મત આપી તેથી તે બોલી: “ના, તે ખરેખર માંદા છે.”

“ત્યારે શું તું મને તેમને બેવા જવા માટે કહેવાની છું ?”

“જા, નં નખને જ્યા માટે કરેલા આવી નથી, પદનું
પુત્રને જ્યાં મોકલવા માટેજ કરેલા આવી રહ્યું.”

“માંદ્રી તો જમી મઈ મઈને ? પુત્રીને ત્યાં મોહલવાની
 શી જરૂર ?” આટલુ કહી આ વાત દેવની દેવાના વિચારથી
 મનગળને રહ્યું. “ના, તુ તારું મમ કન, પેવાઈ એવા માંદ્રા
 નથી.” આ સંબંધી મોહિનીનું આમાંની મુખ્ય ક્ષણ થઈ ગયું.
 તે પેદાશી. “ના, તેમ મરી ગયે. પુત્રાને આવા મમને આમને
 મોહલવાની ના કોઈ જો ન્યાયના જેવા આવા કુટુંબને
 શોભે નહિ.”

[illegible]

१. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 २. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ३. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ४. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ५. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ६. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ७. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ८. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 ९. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण
 १०. मन्त्रालयों में विद्यमान अर्थ-सम्पत्तियों का विवरण

$\text{and } \frac{\partial}{\partial x} = \frac{\partial}{\partial x_1} + \frac{\partial}{\partial x_2}$
 $\Rightarrow \frac{\partial}{\partial x} = \frac{\partial}{\partial x_1} + \frac{\partial}{\partial x_2}$

ମନୁଷ୍ୟର ଯେ କାଳେ ଯେତେବେଳେ ମନେ ଯାଏନା ତେଣେ ନିଶାମି
ମନେ ଯାଏ ନିଶାମି ଯେତେବେଳେ ମନେ ଯାଏନା

॥ मन्त्रः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

તૈયારી કર્યા વગર આમ જોકા જોક મારી પુત્રીને મોકલી શકવું અસમર્થ છું.

રામનાથ સ્વમુરને આવો નિશ્ચય જોઈ દુઃખિત હૃદયે જોડ્યો:—આજ સમય છે. આવાજ સમયને માટે લોકો પુત્ર-વધુની કામના કરે છે.

રામરતને મુજબ કહ્યી આનો ઉત્તર આપ્યો:—“સંસારમાં દરેક પેાત પેાતાની નજરમાં આવે તેવી કામના કરે છે. માટે પણ મારી આમરૂ નરક જેવું જોઈએ વગર તૈયારીએ અને વગર મુરને પુત્રીને માગું મોકલીને શોકમાં મદારે ટકાવે નથી બનવું.”

રામનાથનાથી આ અપમાન મહત્ત્વ ધનું નહિ. પિતાની આંતકાગની કુત્સનું નમન્ય થઈ આવતા તેનું આંતકરણ ધણુજ ગિરા થઈ નવું નવત તે નિરાશા પર્વક જોડ્યો:—“ત્યારે નહીંજ મોકલું ? મને વિપાજન કેવું કમશે ? આવે વખતે ના કહેવી એ નહિ નહિ.”

‘નાન ના નાન. માત્ર એ નમજ પુત્રી છે તે તેને માનકે-તમાને કેન મદાર નાનું ? એ નાનું માત્રે નહીં પડે.”

રામરતનાથ ના ના એ નમજ થઈ નરમાં વગરના જોયો આધાત નવું નહિ. એ ના. તે ન કુલીજ થઈ રહી. રામનાથ એ નાનું ના નાની જાતી મદાર મંગેા ખદાર નીકળતી વખતે નમજ નકળતી નાનું નાનું વગળી નુંદરીએ તેને જોડ્યો. ના નાનાથ નાનું નાનું ના. આવાજ ઉમેરે રહ્યો.

રામનાથને કવન નાનું નાનું જોઈ દુ મના વેગમાં આવી જઈ એ જોડ્યો ના નાનું નાનું રહ્યો. સ.જા.એ છે ?

દુઃખ સરખુંજ નહીં. કરાલિનીએ પણ વિનયથી ભરપુર કેટલાક પત્રો લખીની સાથે મોકલ્યા; પણ રામનાથ તે પત્રો તરફ દિવિધાન પણ ન કરનાં એમના એમજ પાછા વાળતો હતો.

કરાલિની એરકમાં બેઠી પોતાના પાછા વળના કદેક પત્ર ઉપર અસંખ્ય અથડોને લેખ્યા હતા અને લખવામાં કાંઈ ભુલમુક રહી હતી એવી શંકા કરી પત્રો ફરી ફરી વાંચી જતી, પરંતુ ભુત માતૃમ પડતી નહિ. અને રામનંદન ત્રાંસે વાળત જિભારી એમની માથુંન્યાગ કરે. તેની ત્યાં મોદિનીન પુત્રીના અપાર દુઃખ ઉપરાંત આ બીજો પા વાળવાથી તે પણ થોડાજ સમયમાં સ્વર્ગવાસી થઈ. માતા પિતાની આદાદિ ક્રિયાઓમાંથી પરવાર્યા પછી કરાલિનીએ દાસીને બોલાવી પોતાના પતિને ગામ જવા સાથે પાલખી તૈયાર કરાવવા કહ્યું ત્યારે લખીએ પછયું- કેમ ? તેડું આખ્યા વિનાજ જવું છે ?

કરાલિની-હા, વચર તેડયેજ સાસરે જવું છે. તેડું આખું હતું ત્યારે “શરમ”ની ભારી હતું મર્ધ નહિ; પણ હવે તે માતા પિતા પણ નથી અને તે “શરમ” પણ નથી; હવે તો મને માત્ર યમરાજજ તેડવા આવે તેમ છે. બસ, જતી બા અને પાલખી લઈ આવ.

દાસી કાંઈજ બોલી શકી નહીં. તે પાલખી લઈને આવી. કરાલિની દાસી સાથે તેમા બેઠી અને દસેક વાગતાં ચમુરને ગામ આવી પહોંચી. પતિના ગૃહથી ઘેરેજ દુર પાલખી યોજાવી તેમાંથી ઉતરી. ગૃહ નજીક પહોંચતાંજ બહો ઠે તેના દુઃખમાં વજ્રપાત થયો હોય એમ તેડું શરીર કંપવા લાગ્યું.

આ લોકોને શહેરની બહાર એક છાપરામાં ઠેકાણું મળ્યું.
એને ચાર પાંચ દિવસ પછી આગળ જવાની આજ્ઞા મળી.
નિહાલદેવીને ઘણું દુઃખ પડ્યું. સ્ટેશનપર પહોંચ્યા પછી અન્ય
શ્રીઓ વૃદ્ધ હતી તેથી ટીકીટ લેવા જવાનું નિહાલદેવીને માથે
આવી પડ્યું. તે ધક્કા ખાતી ખાતી મક્કા મહેનતે ત્યાં ટીકીટો
અપાતી હતી ત્યાં પહોંચી. ટીકીટ માસ્તરે પ્રયાગનું ભાડું
લીધું પણ ટીકીટ સદરાનપુરની આપી. નિહાલદેવી તથા તેની
સાથેની શ્રીઓને આવી હુમ્મ્યાઈની ખગર ક્યાંથી હોય ? બહેલી
તો હતીજ નહિ કે જેથી ચાલી શકે. માડી. ચાલી અને સદ-
રાનપુર આવતાં ટીકીટો તપાસાવા માડાં. સર્વેથી છેલ્લે શ્રીઓના
હુમ્મ્યાઈ વારી આવી. માડી ઉપડવાની ઘાંટાજ વાર હતી ત્યારે
નિહાલદેવીને ટીકીટ બતાવવાનું કહેવામા આવ્યું. તેની ટીકીટ
માંસડીમાં બાંધેલી હતી. પ્રથમ માનડી માડી તેમા એક બીજો
બચકો હતો તેમા એક પાટલી હતી જેની વચ્ચે એક કપડાને
કોટે થોડીક કોડીઆ અને ટીકીટ બાંધેલી બીકળી. ટીકીટ કાઢતા
મણે જખમ થઈ ગયો અને એવું ત્યારે સદરાનપુરની ટીકીટ
નીકળી. ટીકીટ તપાસનારે જાણી કેળારી તરવાર કહ્યું નિહાલ-
દેવીએ કહ્યું કે અમારે તો પ્રથમ જવું છે. હતા માડી ઉપડવાનાં
હોવાથી નિર્દય ટીકીટ એનારે જડની કળતી નિહાલદેવીને
હાથ પકડી નીચે ઉતારી મુકી તેની નાથેની જે શ્રીઓની તો
ટીકીટ એવાને વાસેજ અર્થે ન હતો એટલે તેઓએ માગ્રમાજ
લેલી રહી હતી.

સીટ ચાલી અને ચાલે ચાલી. એક શ્રીએ આટલી માડી

આ લોકોને શહેરની બહાર એક છાપરામાં ઠેકાણું મળ્યું અને ચાર પાંચ દિવસ પછી આગળ જવાની આસા મળી. નિહાલદેવીને ઘણું દુઃખ પડ્યું. સ્ટેશનપર પહોંચ્યા પછી અન્ય સ્ત્રીઓઃ વૃદ્ધ હતી તેથી ટીકીટ લેવા જવાનું નિહાલદેવીને માથે આવી પડ્યું. તે ધક્કા ખાતી ખાતી મહા મહેનતે ત્યાં ટીકીટોં અપાતી હતી ત્યાં પહોંચી ટીકીટ માસ્તરે પ્રયાગનું ભાડું લીધું પણ ટીકીટ સદગનપુરની આપી. નિહાલદેવી તથા તેની સાથેની સ્ત્રીઓને આવી કુચ્છ્યાઈની ખબર ક્યાથી હોય ? બણેલી તો હતીજ નહિ કે જેથી ચાલી ગઈ ગાડી ચાલી અને સહ-રાનપુર આવતા ટોકોટો તપાનવા માગ સંવંથી ઝેડેલે સ્ત્રીઓના ડખ્યાળી વારી આવી. ગાડી ઉપડવાની યોગ્ય વાર હતી ત્યારે નિહાલદેવીને ટીકીટ બતાવવ નુ પ્રેરવામા આવ્યું તેની ટીકીટ ગાંસડીમાં બાંધેલી હતી પ્રથમ તાનડી ફેંડી તેમા એક બીજો બચકો હતો તેમા એક પેટલા હતી જેની તન્થે એક કપડાને ફેંડે થોડીક કોડીઆ અને ટીકીટ બાંધેલી વીકળી. ટીકીટ કાઢતાં ઘણા વખત થઈ ગયો નાનું નાનું ને ન નનપુરની ટીકીટ વીકળી. ટીકીટ તપાનવારે જ ના નાનું નાનું કહ્યું નિહાલ દેવીએ કહ્યું કે અનારે તો પ્રયાગ જવું છે. ત્યાં ગાડી ઉપડવાનાં હોવાથી નિર્ભય ટીકીટ એનાને રહતી રહતી નિહાલદેવીને હાથ પકડી નાંચે ઉતારી મડા તેના નાથેની જે સ્ત્રીઓની તો ટીકીટ એવાનાં વારોજ આવ્યે ન હતું એટલે તેઓ ગાડીમાજ બેસી રહી હતી.

સીટો વાગી અને નાનું ચાલી એક સ્ત્રીએ આડતી ગાડી

આ સમાચાર સધાકૃષ્ણ સાંભળી રહ્યો હતો. એક તો તે પ્રથમથીજ લલિત હતો કે તેના કહેવાથી નિહાલદેવી ગઈ અને તેના મૃત્યુનું કારણ તે પોતેજ હતો; પરંતુ અદાપિ પર્યંત તેને પુરેપુરી ખબર નહોતી. પુત્રવધુના આ સમાચાર સાંભળી તે ચીસ પાડી રડવા લાગ્યો. હાય ! ઈશ્વર, શું થયું ? પ્રાણ પણ ગયા અને આબરૂ પણ મર્યાદા ! વિષ્ણુદત્ત સુખ આપ ઠંઠા થાસ લેતો હતો. રાધાકૃષ્ણને એવો આઘાત પડ્યો કે તે બે ત્રણ દિવસ મુઠ્ઠી મૂંછિત પડી રહ્યો. ઘણા ઉપાયો કર્યા પણ તેના બચવાની આશા રહી નહિ ત્યારે તેને જમીનપર સુવાડવામાં આવ્યો. પરિવારના સર્વ સ્ત્રી પુરૂષો આવીને રડવા લાગ્યાં. રડવાનો અવાજ સાંભળી રાધાકૃષ્ણને કાંઈક શુદ્ધિ આવી. વિષ્ણુદત્તને કહ્યું કે મારે કાંઈ કહેવું છે મારે મને ટેકો આપી બેસાડ. વિષ્ણુદત્તે યમ શય્યાપર સુતલા પિત્રાનાં અંતિમ વચનો સાંભળવાની ઇચ્છાથી રાધાકૃષ્ણને ટેકો આપ્યો. પ્રીતિ ધીમે ધીમે થાસ લેતાં લેતાં રાધાકૃષ્ણ બોલ્યો:- “હવે હું આ સંસાર છોડું છું અને અર્ધાંશી શીઘ્ર જવાની મારી ઇચ્છા છે, કારણકે પૃથ્વીપર મારા જેવા મુખાંઓ ભારરૂપજ છે. મત્ય તો એજ છે કે નિહાલદેવીના મૃત્યુનું કારણ હુંજ છું. મેંજ તેને તીર્થયાત્રા કરવા મોકલી. હુંજ તેના શિસપ્રભા વિધ્ન નાંખતો હતો, મેંજ તેના ચિત્તમાં ડસાવા દીધું હતું કે બળવાશી મરી નકે. ગામિની થાય છે. મારી સમાનાવસ્થાવાળા જેઓ છે તેમના પ્રત્યે મારી એજ પ્રાર્થના છે કે તેમણે સ્ત્રીઓ અને પુત્રીઓના વિદાયયાસમાં અંતરાય કરવો નહિ. મારાથી જેઓ નાના છે તેમના પ્રત્યે મારી એજ પ્રાર્થના છે કે તેઓએ પાતાની જાહેના

અ સમાચાર સંધાકૃષ્ણ સાંભળી રહ્યો હતો. એક તો તે પ્રથમથીજ લલિત હતો કે તેના કહેવાથી નિહાલદેવી ગઈ અને તેના મૃત્યુનું કારણ તે પોતેજ હતો; પરંતુ અદ્યાપિ પર્યંત તેને પુરેપુરી ખબર નહોતી. પુનઃપુનઃ અ સમાચાર સાંભળી તે, ચીસ ધાડી રડવા લાગ્યો. હાથ ! મંદિર, શું થયું ? પ્રાણ પછ ગયા અને આગરૂ પછ ગઈ ! ! વિપ્લવકાન્ત સુખ આપ ઠંઠા શ્વાસ લેતો હતો. સંધાકૃષ્ણને એવો આઘાત પડ્યો એ કે તે બે ત્રણ કિલો સુધી મૂંઝિત પડી રહ્યો. ઘણા ઉપાયો કર્યા પણ તેના બચવાની આશા રહી નહિ ત્યારે તેને જમીનપર સુવાડવામાં આવ્યો. પરિવારના સર્વ સ્ત્રી પુરૂષો આવીને રડવા લાગ્યાં. રડવાનો અવાજ સાંભળી સંધાકૃષ્ણને કાંઈક શુદ્ધિ આવી. વિપ્લવકાન્તને ઠણું કે મારે કાંઈ કહેવું છે મારે મને ટેકો આપી બેસાડ. વિપ્લવકાન્તે યમ શય્યાપર સુતેલા પિતાના અંતિમ વચનો સાંભળવાની ઇચ્છાથી સંધાકૃષ્ણને ટેકો આપ્યો. ધીમે ધીમે શ્વાસ લેતાં લેતાં સંધાકૃષ્ણ બોલ્યો :—“હવે હું આ સંસાર છોડું છું” અને અહીંથી શીઘ્ર જવાની મારી ઇચ્છા છે, કારણકે પૃથ્વીપર મારા જેવા સુખાચી જીવરૂપજ છે. મત્સ્ય તો એજ છે કે નિહાલદેવીના મૃત્યુનું કારણ હુંજ છું. મેંજ તેને તીર્થ-યાત્રા કરવા મોકલી, હુંજ તેના શિશુલુમાં વિન નાંખતો હતો, મેંજ તેના ચિત્તમાં ઠસાવી દીધું હતું કે બાલુવાથી ગ્રી નક-ગામિની થાય છે. મારી સમાનાવસ્થાવાળા જેઓ છે તેમના પ્રત્યે મારી એજ પ્રાર્થના છે કે તેમણે સ્ત્રીઓ અને પુત્રીઓના વિદ્યાર્થાસમાં અંતરાય કરવો નહિ. મારાથી જેઓ નાના છે તેમના પ્રત્યે મારી એજ પ્રાર્થના છે કે તેઓએ પિતાની બહેનો

હમીને એક તમાચો મારો અને તે કુળક
મન હાય સંભાવવાની પ્રેરણા કરી. તેણે
હાય તો ઘાટ્યો, પણ તેમ કરતાંજ
હમીએ પોતાના હાંત વચ્ચે કચડી
મદ કરતાં કરતે તે હાયને વધારે ખેંચી
ખિવાનો પ્રયત્ન કર્યો. વૃદ્ધ લુમ પાડીને
છોડાવી બહાર નિકળી ગયો. આખા ઘરમાં
અને વૃદ્ધ બહાર આવી પોતાના હાય બના
ને માતાતા હનીજ નહિ. જાંબંધી સ્ત્રીઓએ
કુર્ચુ અને તેના બાઈ હનીમિંહ અંતર ઉભા
વરપટો ખેંચી દીધી.

બી ધઈ ગઈ અને કોપથી બાઈને એવો પકડો
તો લથડાવે દુઃખ પડ્યો. સ્ત્રીઓ ના તેની
ભેઈનેજ ડરી ગઈ હમીએ લખના લુમહા
પણે ઉતારી દેહી દીધા. માત્ર એક સાલેલો
કુશળી ઘરમાંથી બહાર નીકળવા લાગી. સ્ત્રીઓએ
પણી. હમીના નેત્રામાંથી આગ વરસી રહી
કુર્ચુ હું. કોપામિયો તે લાલચેજા થઈ બેઠી:-
છાલી દો, હું કસાઇગોના ઘરમાં નહિ રહું.
સાચે માંસ લમ 1 ખમરદાર, કોઈ સાચું આવ્યું
નહી. આપણને નહીં. આપણની

લક્ષ્મીએ તે તરફ નજર પણ ફેરવી નહિ અને જે પણ વસ્તુ આવે તેને ઉપાડી ઉપાડીને ફેંકી દેવા લાગી.

જનના પુરૂષો પણ સર્વ હકીકત સાંભળતાં તેને કોઈ એક દેવીનો અવતાર સમજી ગભરુઈ ગયા અને લક્ષ્મીની આશા મુઠી જમ્યાવિનાશ ચાલ્યા ગયા.

આ પ્રમાણે જનવેશઈ ગયા બાહ ઘરનાં માણસોએ મસલત કરવા માંડી. વિષ્ણુસિંહે ચોતાના બાપને એકાંતમાં લઈ જઈ કહ્યું 'લક્ષ્મીના વિચારો દુઃ જાણુ' મુ', તેથીજ ત્રણ દુઃ માસથી આ લક્ષ્મીની વિફલ હતો. જે યયુ' તે આપણીજ બેવકુફીનું ફળ છે. હવે તમે કોઈ રીતે તેને ખુશી કરો.

મહાવીરસિંહ-તે તો મને માળો દે છે અને ઓઘો કહે છે કે તેની પાસે જશે તો મારશે.

વિષ્ણુસિંહ-તમે મારી સાથે ચાલો અને તેને કહો કે "એ મારી ભૂલ હતી, દુઃ ધનના લોભમાં ફસ્યો હતો, હવે દુઃ સમજ્યો અને હવે તારી મરજી મુજબ કોઈ યુવક સાથે તારાં લગ્ન થશે. અમે તને કોઈ પણ કપટ આપીશું નહિ. ઘેર ચાલ."

પછી મહાવીરસિંહ અને વિષ્ણુસિંહ બંને પીપળા પાસે ગયા અને ઉપરોક્ત વાક્યો કહી સંભળાવ્યા. લક્ષ્મીએ પરમાત્માને ધન્યવાદ આપ્યો, પિતા અને ભાઈના પગે પડી અને દાંધપણ જોડ્યા ચાલ્યા સિવાય ઉઠી તેમની સાથે ઘર તરફ ચાલી.

પાકક વૃંદ ! આ દ્રવ્ય કાંઈ કલ્પિત નથી પણ ખરો બનેલો બનાવ છે. અનેક દુષ્ટ માણસો દ્રવ્ય લોભને લીધે આવી રીતે

૪-ચાહનો પ્યાલો હે રંજતનો!

મણિલાલે જોડીસમાંથી આવતા ડાહીગવરીને કહ્યું, કેમ:-
આજે હજી કાંઈ ચૂઠા બાનું ઠેકાણું નથી ?

ડાહીગવરી-કુવામાં પડી જો ચૂઠા, મ્હારે તો હવે જો
ધરમાંજ ન જોઈયે.

મણિલાલ-તે દીવસે આપણે કચાકમાં વાંચેલું કે ચૂઠાથી
શરીરને નુકશાન પહોંચે છે, પણ ટેવ પડી તેનું શું કરીએ ?

ડાહીગવરી-પણ શું લોહી પીવાની ટેવ ?

મણિલાલ-લોહી કેમ કરીને કહેવાય ?

ડાહીગવરી-તો જ્યો, વાચ્ય, આ આજેજ “વૈદ્યકરપત્ર”
માં આવેલો લેખ.

મણિલાલે તે લેખ વાંચ્યો તો નીચે પ્રમાણે હતો.

“કેમ ચૂઠાથી દેવાયલા વાચક ! આવે છે કાંઈ વિચાર !
ગાંધીજી સુચવે છે તેમ ઘડને ખુબ શેફી ખાંડીને કરેલું
ચુરણ ચૂઠાને બદલે વાપરીને દેશી ખાંડ નાખીને પીવાય તો ન
ચાલે ? આ પણ જો ટેવ ન છોડી શકે તેને માટેજ છે. બાદી
તો ઉતું પાણી અમસ્તુ પણ આંતરણને નબળાં પાડવાનું છે.

“જો હતભાગી હિન્દ ! તે વિદેશીઓની નકલ કરવાની
નબળી પ્રવૃત્તિની એટલી હદ ઓળંગી છે કે તેનો અટકાવ
કરતાં ઘણાં વિજંબ લાગશે. વિદેશીઓની નીતિરીતિની નકલો
કરવામાં નિર્વિચિ દેશી મગજો એટલી હદ ઉપર ચડી ગયાં

૭. શું તમને ચાહતાનીના દાંડણ ઉપર એ બિન્દુઓ દેખાતા નથી? અમે તો કહીએ છીએ કે એ ચાહ નથી પણ નિર્દોષ માણસોની હાયવરાળ છે. તમારા ચાહના બરેલા પ્યાલામાંથી નીકળતી વરાળ તમને તે વાતનું ભાન કરાવતી નથી? શું તમને ચાહ પીતી વખતે ગરીબ મજૂરોની પીઠ ઉપર પડતા ચાણુકના ભારનું દુઃખ પણ સ્મરણ નહીં થાય?

મારા દેશી બાંધવો!! ચાલો અપણે પ્રતિજ્ઞા કરીએ કે ધર્મ-બ્રહ્મ વિદેશી બાંડની મોટી મા-દેશીઓનું રક્ષા, સતીઓના શાપ, બાળકોની ગાળ, ગરીબોની હાય-ચાહ અમિ અમારી જિંદગીમાં કહી પણ પીશું નહીં! જીવનમાં પીતાં અદ-કાવી સ્વદેશસેવા બજાવવા વત્ના કરીશું. હૃદય વિનાના, ગરીબોને ધાણ કાઢી સાડના સવા લાખ કરી બનેલા ચોડીઆ ઝોની આગળ રહીને, તેમને પગે પડીને, કાસવાસા કરીને, સમજાવીને, કરગરીને, તેમના હાથથી થના અપાપથી તેમને બચાવવા પ્રયત્ન કરીશું. ઉપર આવા કામમા સદાચળ થાઓ."

विभवा-अमे तेम, परंतु हुं कहुं हुं तेमज यशे. (दीर्घ-
निःश्वास लघु) ध्विर्नी जेज ध्विर्ना हुती.

સામઘાસ-(ઉત્પુક યદ) કેમ, કેમ, ગુ' યરે તે કહે.

આ વખતે એક નાન. બાળકની તેના ગ્રિફક પાસે બેવી
દશા હોય છે તેવાજ દશા સમઘસની હતી. તે અબોધ નહોતો,
પણ દુઃખ, ચિંતા તથા શું કરવું. તેની મુઝવણી તેને એવો
બનાવી દીધો હતો. એથી ઉલટું વિમળા એવી શાંત હતી તેનું
કારણ એજ હતું કે વિમળાના હૃદયમાં દુઃખ, ચિંતા તથા કર્ત-
વ્યની મુઝવણી નહોતી. તે પોતાનું ભવિષ્ય બાહી મર્મ હતી અને
તેનું સ્વાગત કરવાને તૈયાર થઈ હતી.

વિમળાએ ઉત્તર આપ્યો- નહીં. શીમે ધીમે સર્વ
જાણ્યો.

આ અભ્યાસને -મક -દિને, થકે મને નમદાએ બોલ્યું
જામ કરી આજેજી નવા વધુને જો- પાલી અભ્યાસ આનંદની
મામા રહી નહિ. ને નાન દિવસ તેની નાકમા પાગી રહેતા.

પ્રથમ તો ઘોડા દિવસ સુધી - મહાનગર નવ સામ્ય નહીં;
પરંતુ તેમ જેમ તેના નવીન પગા નવે વન વધતો તથા તેમ
તેમ ગળી ઉઠતો મળી ગઈ

[illegible]

શરીર પણ સાડ રહેતું નથી. ત્યાં જવાથી હવાપાણી બદલાયો
આટલું કંઈ સમઘાસ આપ્યો મયો.

વિમળા તેના મનના ભાવ સમજી મઠ. તેના અંતઃ-
કરણમાંથી એક હૃદયવિદારક કહેતું ધ્વનિ અને આંખોમાંથી અશ્રુ-
ધારા નીકળી પડી.

x

x

x

x

વિમળાને પીયર ગયે છ મહિના થઈ ગયા. એક રીતે તો
સમઘાસ અને તેનો પરિવાર તેને બુઢીજી તથા જ્યાં હતાં અને
સમઘાસના દિવસો આનંદમાં ગ્વનિત થતા હતા, પરંતુ એવા-
માંજ અકસ્માત તેની નખીન પત્ની ઉપર એકે હુમલો કર્યો.
રોગ બીજે કાઈ નહાતાં પણ પેટમાં તરંગ થતું હતું અને
આહાર પચતાં નહોતાં. નાની જગાં જોઈ સમઘાસ અને તેની
માતા ધણી ચિંતા કરવા લાગ્યાં. રૂઢી જવા કરવાના આવી.
પણ હાથડો થયો નહોતો અને નહતો એક ડાક્ટરને કાઢ્યો.
ડાક્ટરે ડાગિનીને જોઈ ચિંતિત થઈ જવા માટે એક દિવસમાં
તેની નખીયન નુધરવ કાઢી તેણે દિવસ વાગે વાન નીક-
ળતાં સમઘાસે ડાક્ટરને નહોતો જોયો એ જોઈ પત્ની છે.
એક સ્ત્રી છતાં બીજી સ્ત્રી નવ ન જાણ પણ તેણે કહ્યું.
ત્યારે ડાક્ટરે આ દર્દીના આવી કે માર ન કરાવે માટેજ
બીજું કામ કરવામાં નહોતું. એકે ૧ દિવસ અને તે. ક્યો -
“શ્રીમત્” માનવ હૃદય વધુ નબળું છે. જેમાં ને પાતાના
સ્વાર્થ જુએ છે તેમાં ને આપ નહોતો પાડે મને કાની
લાભનો વિચાર કરી નાંખી નથી.

સમઘાસ વિચિત્ર થઈને પડ્યો. એ આવા કહેવાનાં

દાદર રૂપીઆ બોલા કરવાને માટે સંમત કરી રાણેલી ઘરમાંની
 વસ્તુઓ વેચવા માંડી ન્યારે મને ઘણું જ દુઃખ થયું. મેં
 મારી માતાને કહ્યું કે, તું મુ ખાઈશ ? મારી માતા કહીને
 બોલી કે મારૂં અંદો બાનક છે કે આવો જમાઈ મળે છે !
 બહેને હું મુએ મરો જાઉં ? માતાની વાત સાંભળી હું મારા
 મનથી એ વાતને ધક્કો ઉમવા માનવા લાગી અને નકિયાઈની
 મહાવળથી મેં મારા અતઃપ્રજ્ઞા ભવિષ્યની ઘણીજ પ્રશંસિત
 નરવીર પો આ.

સીયા તરફ જોવા લાગી. ખીમે ખીમે ઓરસીયો ખુપાઈ ગયો,
અને માન ચરણોજ દેખાવા લાગ્યા ત્યારબાદ ચરણો પણ અ-
દૃશ્ય થઈ ગયા. કાંઈ રહ્યું નહિ-આકાશ, પૃથ્વી, પ્રકાશ, અંધ-
કાર, પુલ, ચંદન, સ્વામીના ચરણો, કાંઈ પણ રહ્યું નહિ. આખો
સંસાર અદૃશ્ય થઈ ગયો.

રજની જમીનપર જોડેલી છે, મોંઢથી કાંઈ અવાજ નીક-
ળતો નથી, તેમજ શરીરનું પણ બાન નથી. માથા ઉપરથી
છેડા ખસી ગયો છે, પરમેવાથી ભીના થયેલા કેશ પૃથ્વીપર
પડેલા છે, દેહ સ્થિર છે, આંખો અડધી ઉઘટેલી છે, શ્વાસ
બંધ છે અને હોઠ પણ ફાલતા નથી. જલણે કે રજની પોતાનું
શરીર છોડી ચાલી ગઈ હોય એમ લાગે છે.

તેજ વખતે તે ઓરડામાં શાવિત્રી અને ગુરુજી આવી
ઉપસ્થિત થયા જોયું તેા રજની નમાધિમા હોય એમ લાગ્યું.
કુલ, ચંદન માળા વિગેરે પડ્યું કે પડ્યો સમયો સામાન
આમ તેમ ગીખરાયેલા પડ્યો છે. ત્યમા જાનરહિત રજની
આંખો બંધ કરી આસોન્નિહિત રહિત નવન્યામા નુપચાપ
જોડેલી કે ગુરુદેવે માન થઈ એકાગ્ર ધૃષ્ટિએ રજની તરફ જોવા
લાગ્યા પણ શાવિત્રીની ધીરજ રહી નહિ તે તેની બચાવક
ધીરજો ન હોય તેની તેને ખામા તરફ પ્રવળ કરવા લાગી,
ગુરુદેવે ઇશાગ્રથી શાવિત્રીને તેમ જ તે ચોક્કસ અને ધીમે સ્વરે
કહ્યું “વડુ વ્યાજમત છે, તેની પાસે જઈને નહિ” શાવિત્રીને
આ કથનપર વિચાર નહોતો નહિ. તરત કે તેને પણ હાથમાં
માળા લઈ જઈ અને યાત્રા યાત્રા પુરુષ જતાં આવી મડ
હાતા જેવી કથા કદાપિ પણ વર્ષ તેની તેથી શાવિત્રીને ગુરુ

८ हरिश्चर।

हे शारिङ्ग नमस्तुभ्यं, मित्रोऽहं त्वत्पमादन
पश्याम्यहं तगन्मवै तस्मा पश्यति हृदयत

८ हरिदत्ता.

५

हे शशिर् नमस्तुभ्य, मित्रोऽहं स्वयमाह्वयः ।
इत्याह्वयः नमस्तुभ्य नमो नमो नमो ॥

ખરીદે છે. તેમની સાથે નવ દશ બજારો રહે છે જેની પીડપર નાના પ્રકારની વેપારની વસ્તુઓ લાદવામાં આવે છે.

વણબજારએ પેલા મુલેલા મનુષ્યને પૂછ્યું — તું કાણ છે ?

મનુષ્ય — હું વાણીઓ છું.

વણબજાર — તું લાકડા કેમ કાપે છે ?

મનુષ્ય — પેટ ભરવાને

વાણવતરો — શું બારો બજાર મેજાતર છે ?

મનુષ્ય — હા

વાણવતરો — તારા વાણી તુવની આવી નવા બજારો વાણી કિડગીર થયો બજારો માજ તેના આંચે વણી નમે રીલે છે કહે છે ?

વણબજાર — મને આ મનુષ્યની દગા મેલેને મેં થય છે

આ પ્રાણુનાથ, આ રાજેડા

વાણવતરો — રાજેડા કાણ કહે છે ?

આ મેજાતરો — આ મેજાતરો નવા બજારો માજ મને આજ વ

એ પ્રકારના વ

વણવતરો — આ રાજેડા

આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

વણવતરો — આ રાજેડા

આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

વણવતરો — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

વણવતરો — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

(૧) મનુષ્ય — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

મનુષ્ય — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

વણવતરો — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા — આ રાજેડા

આવતાં કપાસી છુટે છે; પણ હું શું કરું! વાચક, સાચું જાણ,
મારો વાંક છે? મારો દોષ તને જાણે છે? અરેરે! મારા જેવાં
હબરો સી પુરૂષો હું-જમાં મળકી પરધર્મમાં મૃત્યુ પામે છે!
ખાલા વાંચનાર! મારા પર દયા આવે છે! મારો વંત, મારી
કેમ, મારો ધર્મ...જેનો વિચાર આવે છે અને મારું કાળજી
ચીરે છે! હું જુર જુર, હું મરું-જુર, હું જળું જુર, પચાતાપ
કર જુર થયું તે થયું? પ્રજાએ અને તેટલાજ માટે જન્મ
આણે દશે! પરંતુ પ્રિય વાચક, મારે ખાતર, ન્યાયને ખાતર
આવા કમનમીજ જનારો જનતા અટકાવશે? નો શું? પણ
મરોએના દુદયેની આશીષ તને મળશે પ્રભુ તને મુખી રાખે! +

જતાં વેંતમાંજ રૂપીઆ આપ્યા અને વિહંગને માટે સમા
માત્રી તો ? માટે શરમાઈ જવું પડ્યું અને ધૈર્યંહીન ગણ્યે.
ના, રૂપીઆની વાતચીત ના કરે તો ? કહીશ કે બાઈ શરમાં
ધણા વખતથી પેટમાં દુ:ખ છે માટે તમારી પામે જરા હિંગાણ-
કની ગોળી છે ? પણ નહિ અ. બહાનું તો અનાવડી જેવુંજ
જણાય અને બેપાણ કૂટા આવે પાસે અ. જાળનું એ શું
પ્રયોજન ? તે અને જઈનેજ મનજી જશે એટલે આ નિષય
પરત્રે કાઈ વાતચીતના પ્રતિજ્ઞા રૂપચિત્ર નહિ માય. તરીની
હાલે જામે તે બાજુ જરૂર રૂપચ પાતાની વર પેતાનો
માન નથી જોવા તો જોઈ રહ્યાં જ રહ્યાં વિગતની અરી

૧૧-૧૧૧-પારિવર્તન.

(૧)

કમ્પાન્યનં મુખ્યમુપનતં દુઃસમેધાન્તતો વા
નીપૈર્ગેજ્જન્યુપરિ ચ દશા ચક્રનેમિક્રમેણ ।

મહનમેધનના માનપિત્તા થજાજ ગરીજ હવા નોપજુ
તેમજુ થજી અઠ્યજા નહન નીને માનના એક પુત્ર
મહનમેધનને મેદિદુતેજાના પામ થજા ન્વા મુર્તી મજાથો
મહનમેધન નાની અઠ્ય અપના નોજના હો ને
પાતે નવજા થજા નીજા ના મજુ થા ના નેજા ન્વા
મુજા ને ના મુપરજાના થજા થજા ને થજા ને
નિશાજા ન્વા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા
નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા
નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા
નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા નેજા

“ સમાજશાસ્ત્ર ધણુજ ગદન શાસ્ત્ર છે. દેશના તિવા-
લીઓનો સ્વભાવ, તેમના પાર્શ્વિક મર્યાદા અને તેમની નૈનિક
અવસ્થાનો પણ તેમાં ખ્યાલ રાખવો પડે છે. ”

“ એવું સમાજશાસ્ત્ર ને બહુજ માડું કહેવાય. તેને
' મનુષ્યનું સમાજશાસ્ત્ર ' ન કહેતા કે.ઈ બ-બ જાતિનુંજ
સમાજશાસ્ત્ર કહેવું જોઈએ. ”

“ સમાજશાસ્ત્રનો અર્થજ રહ્યો મનુષ્યોના કોઈ એક
સમૂહનું શાસ્ત્ર છે. ”

અઃ વાતચાત બાક તેઓએ એક નીમવા જણ પડ્યા

(૪)

ભવિષ્યવાના દ્વારાજિ મંત્રિ મધ્યમ ।

“ ઉપ્પૂ ' ભારે કદ છે. જીવ નીકળી આવે તે યોડુંક
પાછી પા. ”

સુનીતિએ પંચથા પીડિત તેના પતિદેવના મોઢામા
ચાંદીના ચમચા વડે યે; ક ગુણબળના નેશવેલુ મ ગાજળ મુડ્યુ.
રામરામે કદાપિ જુવમા પણ કોઈનું બહું કર્યું નહોતું તેના
નોકરી પણ તેનાથો ક.વજ દુના. તેમની સથે પણ કદાપિ
સદ્ગુણનિ દેખડો નહિ તેના માટે કે.ઈના પણ હૃદયમા
હીલસોણ રહેલી નથી. ૫. મદનમેહન જ એવો હતો કે
જેણે પાતાના જીવની પણ પરવા કર્યાં સિવાય રામરામની
ચાકરી કરવામા કોઈપણ વાતના ન્યૂનતા રાખી નહિ. ઘડકરની
પામે પણ દોષ તેજ જાય છે, દવ પણ તેજ પીવરાયે છે
અને પદેમની બવંકર ગાડોપર તે પોતેજ લેપ કરે છે.
મૃત્યુની સહેજ પણ દરકાર રાખ્યા સિવાય રામરામની સેવાનું

૧૨-અપમાન.

અરુણકુમારની કહાણી.

મારૂં નામ અરુણકુમાર છે શું તમે માગ પિતાનું નામ પૂછો છો ? તે નામ મેં મતલાનું ધન્યમાઈને પિતાનો પરિચય કરાવવાની અવશ્યતા તથા અરુણકુમાર નામ ?-હું એ નામ આ જીવનમાં કદાચિ પણ કેન્દ્રસ્થિત નહિ તે વંશનું નામ પણ કદીશ નહિ તમા મુનનાં કદાવી કદો સભળાવીશ. તે સાંભળાનેજ તે બહુ નમ મળી ચીમાનન નામ સાંભળવાની કાંઈની ઈચ્છા રહેશે નહિ.

મારો અગ્ર પંખા મોટો નાનકડો છે વળતા મોટો, મનમાં મોટો, જમીનકાળના મોટો અને નવકારના પ્રામ મનમાનમાં પણ મોટો. પણ તે નામે કદાચ તે લેણા પડાવું તથા હુકમ આપી કુદ કુદવાં પણ નહિ અહીં કદાચ કદાચ એનાં કોઈ વિશેષજ્ઞ જ નહીં-વિશેષજ્ઞ એવું જ નહિ પણ નહિ તથા

હું મોટાના કાલે મળતું હું મોટાને પરિચય આપી રહ્યા છું-હું નિહા તથા કરતો છું તેણે નાર કપર ઉપકાર કર્યો છે ? એ હું કેવા મન ઈન્કર કરું 'પણ એ કાંઈ ઉપકાર કર્યો છે. તે કલ્પમાં કહાય હું પારે જીવ આપુ તેપણ મુક્ત થઈ શકું તો હું એ વળતે ન અરુણકુમારથી સજ્જ થઈ અનિમિત્ત સ્વાસ્થ્ય લેવામાં નહિ સૌમાન્ય સમજી ■

મારી થોડો વાતો સાંભળો મારૂં જરીક રોગમાં જીવું થઈ ગયું છે હું અત્યુશ્નમાં પર પડ્યો પડ્યો. લાજ હ.પથી

જોવાની હુક પકડી. મેં તને એકજ વાર કહી કે તારે ત્યાં
 જવાની જરૂર નથી. આખો મ.વાસેલ રહ્યો “ અડાલત, મું ફું
 તારું કંઈયું નમજની નથી ” સમજ્યું છું હીનના ! જયું સમજ્યું
 છું ! આપણે નરીય મલમ જીએ. નરીય માલમને અપમનનો
 શિમાલ છે ! મેં આજ મુઘી મેંટકુ અમાન મદન કર્યું છે
 તે મું મેં તને એકે-કે વખત કહ્યું છે ? મું કહું, મેંજુ સારો
 દિવસ તારો તે એ - ૧૬ મુઘી જરૂર પાડુ એક વખત
 આપણે જે - ૧૬ મું મેં કહ્યું તે - ૧૬ “ મું,
 તને આ જવા - ૧૬ નથી ત્ય - ૧૬ મું તારો તારો
 મું એને - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું
 મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું
 મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું - ૧૬ મું

મુશીતા બેરકાની બહાર ગઈ. જોયું તેણે હામી વાસણમાં
રતી છે હાસીએ પૂછ્યું " ચોકાણી ' ચોકની નખીયત કેમ છે

મુશીતા—ચારી છે જતરી એ. કોરે. માણ આપ,
લઈ જવું છે.

હાસીએ કોરે. માણ આપ્યો. મુશીતા બહારમાંથી દૂધ
પતિની પ.એ આવી દૂધ પીને મધ મજાત લઈ ગયો મુશી
બહાર આવી હાસી વડે નમન વા જતી હતી તેને અટક
મુશીતાએ કહ્યું " આજે રાપડુ નરે રતી બહારનીમ નહી

૧. મી.એ પૂછ્યું ૧૫ મ

૨. —આજે નહી ન. :

૩. મી. — ન. / ન. ન. ૧

૪. — એ ન. મજા

મનદરલાલે હટા આસ કાંઈ થંદાની માનાને કહ્યું “ શું કહું ? ફીઆનું તો કાંઈ પણ ફેડાણું નથી, અને થંદાનાં હાથ પામે આંધે જી. હવે શું ઉપાય કરવો ? બેઠાનું હાથુએ તો હશે ક્યો. હું તેને માટે મિત્ર માનતો હતો. શું કરીશ ત્રાહણ સાથે પણ ચિંતામયાન ? અને તે પણ કન્યાના મમતામાં ”

થંદાની માના કંઈક ઉઠા આન તણને જોતી “ હું શું કહું ? તમારા કરતા હું શું વધારે મમતુ વિચારી શકું ? પાંચમેક ફીઆની આંધા તો આંધે જ નહિ. ”

મનદરલાલ-પણી કમ્પ્લેક્ષીમાં ખરું ફરીએ તોજ પાંચસો ફીઆં પણ નમે, નહિતો આનમે આંધો થઈ જાય, અને આંધી તો આંધીય પથનનુએ ફેડાણું નથી.

થંદાની માના કંઈક વખત ફરીથી હાથુની પાસે બસો તો ખરા.

મનદરલાલ-જવાને તો વીઝ વખત જઈયા, પણ તે કાંઈ આપવાનાં નથી અને ! એ તો જઈ કાલેજ હતો જવાને તમાર થઈ ગયો હતો, અને કહેવા લાગ્યો કે-જાત નથી આપતા, તારે કરવું હોય તે કર, મારી પામે થઈ આવશે ત્યારે આપીશ.

થંદાની માતા-ત્યારે હવે શું થશે ?

મનદરલાલ-હું પણ એનેજ વિચાર કરું છું. હવે તો

કેવરને પાસે આગરું છે. છેકરી અભાગી છે. તે જ્યારથી
જન્મી તે જ્યારથી એ પવન ફિલ નીસાંતે બેસાયું નથી.

અદાની માતા-એમા ઝેકરીનો મું દોષ ? દોષ તો આપણું
નથીએનો છે

મનદરજાજ તેના મેંદાજ હલક પડ્યા છે. છેકરી પણ
જ્યારે આકાશ પાનાણે એક ફાં ન્યાનેજ મળ્યો, અને છેકરી
મળ્યો જ્યારે આ મુશીબત નથી રહી

અદાની માતા મેં તમને જીવીએ વળત જુ હવે કે
તેને કપાળા આપણે નહીં પણ સચનાની મુઠી તે મું

મનદરલાલ મિસ્ત્રી કાન માંડળી મનમોને મનમાં થઈને
 બિલ કયો. એને વિચાર્યું—તે પોતાના માટે રૂબરૂ મનવાનું પામુંદ
 કરને નથી તે અપાયા મટે. શું પ્રયત્ન કર્યો ? કાઠી વાદ
 રાંત રહી તપોદાસ બેસ્યો " નાહ, ઝરૂર મારી માટે બાંધે. "

મનદરલાલ—હાલ ?

દાણીદાસ—હા, આ વખતેજ

મનદરલાલ—આ જાણ ?

દાણીદાસ કેમ પૂછે તે ? છતાં માન્ય થાયો.

કેવું મનદરલાલને કાઈ અરુચ અપડી. રીપીનથી ડોકીને
 તે અંદર ગયો અને કાદાની માળાને પાન બતાવવાનું ફરીને
 કુખલ પડેલા મંથા જની વખતે કાદાની માળાને પાનના
 કાચમાં પાનના બીડાઓ પૂછ્યું—" આવા નરકમાં કયા જાયો ? "

મનદરલાલ—દાણીદાસ આવ્યો છે તેને એ આપની કપડી
 રિયલિટી રહી છે. કાલ તે આત્મ ભૂલ બંધ છે. ભાગ્યે છે કે રૂપી.
 આને પ્રયત્ન કર્યો

કાદાની મના આજના આનંદમાં લાગી બેસી—પ્રભુ તેને
 મુખી નાંખે. ખરું આપણા નમયે કામને આજના.

મનદરલાલ પત્નીના વાક્યો મનમાં ન મનમાં બોલ્યો
 જદા. આજનો

૩

મનદરલાલને કામને કાળીપાન બાપુડાસ યોગે પેર ગયો.
 દાણીદાસને નેત્રાચર બાપુડાસ બેસ્યો " એ દે. ' પરિતપ,
 આં ગયા દુન ' પણ દિવસે દર્શન થઈ. "

મહેરબાની કરો તો બહુ સારું.

મનહરલાલ-કહેા.

બાપુલાલ-તેને એક એક કલાક ગેર બજાવા આવેા.

કાળીદાસ-અરે, એ તો ધરનાર માણસ છે વળી એમાં

મહેરબાનીની વાત શું ? ત્યાં-ત્યાં કહેશે -વારસી આવશે.

બાપુલાલ-કોઈ સારું મુદ્દતે એમને આવજો હું તમને તેનો બહુલો અપના ગણિતવાન તો તથા પણ હશે ઉપાસ. આ પા-
ળીના આર્પાશ

કાળીદાસ અરે તાર્ક નમે તે. જા. દિસાયા ? એમાં હશે પાસ મહેરબાની શું અપવ્યક્ત, ? એક તમત તરીકે આપણા અ.અમ છે જે આપણે ન જોએ પડી ન ?

બાપુલક વ-અ તે તમારી હા હા અમે તે તમના હામે છીએ અ તવ. સ.વ. વ શી ન ?

પછી તે હેતુ જતું રહીને ધીમે ધીમે પ્રેમ દેવતા બદલાઈ જાય છે. તમે મને એ પ્રેમ હંમેશા નહોતો એવું સાધન બતાવ્યો ?

વિદ્યાવતી—જેન ! પ્રેમનો આધાર વિશ્વાસપર છે. વિશ્વાસમાં સહેજ પણ ચિથિવિના થઈ કે તરતજ પ્રેમ દોલો પડી જાય છે. જગતમાં જેટલા વ્યાપારાદિ વ્યવહાર થઈ રહ્યા છે એ સર્વનો આધાર વિશ્વાસજ છે. સંસારમાં કોઈ પણ કામ વિશ્વાસ વિના ચાલતું નથી. વિશ્વાસની પુરૂષ મનુષ્યતા મદગુણ તરફ જુએ છે. મનુષ્ય માત્રમાં અનેક ગુણો હોવા છતાં પણ તેનામાં અનેક સુંદર ગુણ પણ તેવા કે જેને તે ગુણનોજ વિશ્વાસી માણસ અનુભવ કરે છે. વિશ્વાસી મનુષ્ય મુખવાદી હોય છે. તે વિશ્વાસવાદીના દુરોચારો જોઈને પણ નિરાશ થતો નથી તેનામાં પ્રમાણ જાય અર્થે હોય કે એકવાર નહિ પણ અનેકવાર પણ પોતાના નબળાઈ અવસ્થાને પ્રેમનો અપરાધ થવા છતાં તે તેને વિશ્વાસના કુસળી જગતમાંથી ખસેડતો નથી અને અતિ મદગુણીજ નય થાય કે, અને મદગુણજ અધિર સ્થાયી નિવડે છે. આ પ્રમાણે પશ્ચિદાસ એવું નવન આવે છે કે તે મિત્ર અથવા મે મધી વિશ્વાસની હોય તે પણ પોતાના દુષ્કર્મોથી વ્યાપાઅ.પર લોકજગત અને વિશ્વાસીના મદગુણપર મોહિત થઈ જાય છે કે મનુષ્ય મદગુણીની સ્થિતિ હાલ વિશ્વાસ નામે છે કે પોતાના આ પાત્ર પ્રેમનો મુવાસ ફેલાવી શકે છે, અને નવન નેકોને નવન આવી રી રી છે. લોકો અથવા માણસને નગવ.મા સુખ પોતાના મોતમાં માને છે.

શિવદેવી—પરંતુ આવા મનુષ્ય તે સંસારમાં નબળાં ઓછાં હોય છે.

વિદ્યાવતી તેથીજ વિશ્વાસી પ્રેમનો કે જે નવાન અપાય

[illegible]

વિનાનું લાગે છે, ત્યારે આત્મ પડે છે કે તેમને માત્ર
 પતિમાં આત્મસમર્પણ કરવું અચ્છલવિત છે, ત્યારે દુઃખ
 ચિત્તે એજ વિચાર કરવો પડે છે કે કયા ગુરૂની શિક્ષાએ
 નાશીલતાને આવી શુદ્ધ અને કઠિન દૃઢતા બનાવી લીધો
 સાવધાન ! હિંદુઓ ! ! ! અંગ્રીજ શિક્ષણ આપવાના પ્રવાહમાં
 પડી અમૃતના ભ્રમથી પોતાના ઘરમાં એરનો ખ્યાલો લાવતા નહિ
 હિંદુલોકનાને કદિપણ એવું શિક્ષણ મળવું શ્રેષ્ઠ છે નહિ કે જે
 તેમના ખરા ગૃહસ્થાશ્રમમાં અને સ્વધર્મમાં જુગાપક થઈ પડે.
 સ્ત્રીવર્ગ માટે ખાસ તેમના બરનું શિક્ષણ તેમની માતૃભાષા
 દેશભાષા અને ધર્મભાષા દ્વારા અપાય એ તો બહુજ જરૂરી
 છે. પરંતુ તેમને અંગ્રીજ ભાષા પણ શીખવાનો અને ગૌરાંગી
 સાથે હસ્તપૂનન કરાવવાનો પણ ઘણાકોને અભિપ્રાય લાગ્યો છે.
 તેનાં લાભ હાની યોગ્ય વિચારણીય નથી.

જાને તે ઘોટે જાગે દિંદીમાં વ્યાજવાન આવે છે. તેનું બાજન
 માપાણુ અને સાદું છે. તે માત્ર જયેરે બેઠન કરે છે અને
 મુચાદે જાને શતે વ્યાયામ બાદ અંકેક પ્યાંત્રા દખજ પીએ છે.
 માંમ પ્રત્યે તેને રૂચિ નથી તેમજ સ્વાસ્થ્યને તે વશનુ આવશ્યક
 છે એમ પણ માનતી નથી. ઘાટી છાસને તે પસંદ કરે છે. તેની એ
 શીખામણ છે કે 'મદ્યથ' પાણુ' એ બ્યક્તિમાત્રની ઉત્તમ
 અને દેશહિતાઈ' અને આવશ્યક છે. તે બાજવિવાદથી તદ્દન
 વિરુદ્ધ છે. તેનું કહેવું છે કે દંડ અને ભેકક સર્વ હસરતોથી
 દ્રેષ્ટ છે અને દરેક બ્યક્તિ સદ્ગતમાં કોઈપણ જાતના ખર્ચ
 મિલાય તે કરી શકે છે. આપણી દેશી હસરતોમાં દુર્ભેદ્ય અને
 હાન્યારથીની મુદોષી હસરતોનો માફક પનની એટલી બધી
 જરૂરીઆત પડતી નથી અને વજી દોષી અને કુદબોલના
 નેટલી તે બધબીન પણ નથી. તારાબાઈ દાનપરાયણ પણ છે.
 સાંજગવા પ્રમાણે તેણે અસાદાબાદમાં કાયસ્થ પાઠશાળામાં અને
 બંગાળી શાળામાં તથા બનારસમાં વિદ્યાપ્રચાર અર્થે શીડુંક
 ધન આપ્યું છે. તેના વિદ્યાવૃદ્ધિ પ્રત્યેના ઉત્સાહ અને જન
 સમુદાયના શારીરિક મુષારાની ચિંતા પ્રશંસનીય છે. દત્તચિત્તતા,
 કાર્યપરાયણતા, અને નિયમપાલનનું રૂઝ કેવું મધુર હોય
 છે તે તેણેનિદ કરી બતાવ્યું છે.

નિગાહ કરે એનેા પ્રયામ કરેા.

ભાઈલાલ—આરે એમજ કહેને કે તમે માધ્યમ છો.

શ્યામલાલ—તમારી નજરમાં આવે તે કહો, પરંતુ અમે તો તમારા મુલાચિંતક છીએ.

કમનસાલ—આપી મુલ ચિંતાની 'સમા' કદા અને મને મને મુ'વારોજ કરેલા છે.

ભાઈલાલ—(કાંઈક ગંભીર થઈને) ના, તમારી આ વાત બરાબર નથી. જુઓ, તમારા માનવિના કેટલાએ દિવસથી આશા રાખીને બેઠા છે કે પુત્ર બહો મળી રહે તે તેના વિવાદ કરી આપણું મન પ્રસન્ન કરીએ પરંતુ કૈવલ જાણે તમારા મગજમાં શું પત્ર ભરાઈ છે ?

કમનસાલ—હું નેમને ના કહું છું ! મેં કહિ પણ આ વિષયપર હા કરી નથી. હા એક વાત અવશ્ય છે કે અસિ-લાવાએ ઉચ્ચ છે અને માટે મનવું છે કે ને એવું થશે તે જ હું મુખી થઈશ—બસ.

શ્યામલાલ—તેમણે તો એક જગે વાતચીત પણ કરી રાખી છે—પર પણ સાચું છે, કુત્ર પ ! સાચું છે—પછી તમારે બીજી શું ઇચ્છા છે ?

કમનસાલ—મારી જે કાંઈ ઇચ્છા છે તે મે તમને કહી છે, વધારે બકવાદ કરવાથી કાંઈ ગામ નથી.

ભાઈલાલ—ખેર ! એટલું ના જાણુંજ કે તમે તમારા પિ-તાની રૂચિ અનુસાર કાર્ય કરવા માટે સજ્જ છે.

કમનસાલ—પણ તમારે તેમને આ વાત કહેવી નહિ.

આપણે પણ એવા થઈ જવું? આપણી જાતિમાં તો આવ
મુખી આવી વાત બની નથી. અપણુમાં તો છોકરાની કે છોક
રીની છત્રી હોઈ પણ માગતું નથી.

સૈલ અવળી—છોકરાની છત્રી કેમ આમેં વાડ? છોકરાને
તે નેએ જોઈ જાય છે.

હવે મને કહેવને આશય એ છે કે છોકરીને
બનાવવ મટે કે છોકરાની છત્રી માગતું નથી માતા પિતા
ને જોઈ માંબડાં છે છે, નમે છોકરાને જોવાની લીધી નથી?

સૈલ અવળી—જોવાની તો લીધી છે.

હવે મને મન એવું પુતું છે છે. એ સાબળવા પ્રમાણે
અમ નથી નવ નામને નથી વધારે શું જોઈએ? આજે
તમે જે રીતે નિહાળી જોઈ જોઈ મેં કહ્યું છે.

સૈલ અવળી—પણ એવું કહી ન થાય કે કચનલાલ—

હવે મને મન એવું પુતું છે છે. એ સાબળવા પ્રમાણે
અમ નથી નવ નામને નથી વધારે શું જોઈએ? આજે
તમે જે રીતે નિહાળી જોઈ જોઈ મેં કહ્યું છે.

સૈલ અવળી—શું કહ્યું?

હવે મને મન એવું પુતું છે છે. એ સાબળવા પ્રમાણે
અમ નથી નવ નામને નથી વધારે શું જોઈએ? આજે
તમે જે રીતે નિહાળી જોઈ જોઈ મેં કહ્યું છે.

આને જગાડું કે નહિ? તેનું કૃપ જોઈને હવે તેનું મન ધરાતુંજ નહોતું. તેને આવી રીતે જોઈ રહેવાનીજ તેની મરજી હતી. અંતમાં તેનાથી રહેવાયું નહિ અને જૂમ પાડી-પાવંતી, પાવંતી !

પાવંતીએ ગભરાઈને આંખો ઉઘાડી. આવી રીતે ગભરાઈને આંખો ઉઘાડવામાં પણ અપૂર્વ સુંદરતા કંચનલાલને જણાઈ. હવે તે અધીરો થઈ ગયો. પાવંતી શીઘ્રતાથી ઉઠી અને બેઠી હતું ઉઠી ગઈ હતી કે શું ? કેમ—પાણી જોઈએ છીએ ? હવે કેમ છે ?

કંચનલાલ ઘોડી કણ પાવંતી આમું જોઈ રહ્યો બાદ બેઠ્યો— તું કેમ સૂઈ ગઈ હતી ?

પાવંતી કાંઈક ચરમાઈને બેઠી—કાંઈ નહિ. એનો આખ મળી ગઈ હતી.

કંચનલાલ—ના. મને લાગે છે કે તું કેદલાએ દિવસથી ઉઠી નથી.

પાવંતીએ વાત ઉરાડવા હસ્યું. કંચનલાલ બેઠ્યો—અહીં આવ. પાવંતી તેની પામે જઈને બેઠી.

કંચનલાલ—પાવંતી ! હું તને એક વાત કહેવા માગું છું. પાવંતી વિસ્મિત થઈને બેઠી—કહો, શું છે ?

કંચનલાલ—અધાપિપર્યંત હું તને એકાંખાં શક્યો નહોતો. હું હમેશાં તને સ્પર્શ આજોએજ જોતો હતો, પરંતુ આજે મેં તને દુરદશની આંખોએ જોઈ તારામા આદરું બધું વિશ્વ સાંકડું હશે એની મને ખબરજ નહોતી.

કરવાના—સંલિપર થાર ચોં છે ત્યાં કોઈ કોઈ વખત થતું
જાતું. જીન-પણ-અનેવામી મંગી આવે છે. તેની દર્શનથી
તે પુસ્તકનાં કાગળો લેખક દ્વારા જાણીતાને એક કદાચી
લેખક એક નવીના લેખક તરફ ફરતો હતો. તેને જે
પ્રીતીઓના પત્રોપદારને એક થોડો મંગી આવ્યો, જેની
સદાચી તેણે એક નવિ પણ અનેક કદાચીઓ લખી નાખી.

તે પુસ્તકમાં એવું પણ લખ્યું હતું કે સંચારમાં
ઘટનાઓની કમી નથી રેનિકપરો ઘટનાઓનો બાર આવે
મુકી સવારના પહોરમાંજ દરેકને યેર થોડા ખર્ચામાં
પહોંચી જાય છે. ધરિત્રો પણ આજ નથી, દરેક વરમા, દરેક
સમાજમાં. સાધ, માધ, ઉચ્ચ, નીચ અને મિશ્રિત આય
સ્વરૂપના મનુષ્યો મિલન છે. વર્ણન કરવા જેવા વિષયોનો
પણ જગતમાં અભાવ નથી. જસ લેખકની પ્રતિભાએ એ
સામર્થ્ય ધન્યજેનું અને સામે દાસન ચારણાં ચિત્રાનું
મયન કરીને નેમથી અમત્કારરૂપ માખજીવ કારી લેવાનું છે

એ વિચાર્યું—જસ, ઘટનાઓના કાર્પનિક દેરી કાર્નન
અમત્કારરૂપ માખજીવ લેખક ઉંચા આવે વેગવા માંડીય
એટલે મરની મરીનીને લય થતાં ચાર નર્મ લાયે. તે દહા
કથી એ આજ—કાન ખુદ્દા સખીને આમ તેમ પુમવાનુ
ચાડું કરી દીધું થર જહાર, જલન. દાદ, નરીતન અને કેદન
પહેલદાર પર દુઃખિયા ઉંચાથી ક્યાં કરતો હતો કોઈ વખત
આમની ક.વી સડકપર તો કોઈ વખત સમજાનનુમિમા પણ
ધાકર લગાવતો હતો અને ત્યાં કોઈ મુતની ચીજ
જણતા મારી નેટજુકમાં ટપકવી લેતો. કચક કોઈ મોટો

આભેદુજ ચિતાર અથવા તો કોઈ પણ વિષયપર યુક્તિ-
મુક્તિ નિર્ણય લખી શકે છે તે, સમય જતાં થશે અનંદો
કદાલી-લેખક બની શકે છે.

મારા મગનની પાસે એક દાખર, રહેતા હતા. તે
પાતે વૃદ્ધ થઈ બધા હતા તેથી પોતાની ઉદવેદાની છરી
ગરીબોની ગદનપર ઘસીને તેજ કરવાને થયા. લઈ બેઠા
હતા તેમણે 'મને એક દહારો પૂછ્યું'—“વિશ્વબ્રાહ્મ,
હમણાં તો તમારી વનિયત બહુ સારી રહેતી જણાય છે.
હમેશાં ફરવાથી તમારું યરીર ખૂબ પુષ્ટ થઈ ગયું છે.”
પછી તે અત્યંત નિરાશાભરી દૃષ્ટિએ મારા તરફ જોવા લાગ્યા
અને હું સદાનો અશુભનો રોગી એમના હાથમાં જઈ
પડતાં સહેલાઈથી છટકી ગયો તેની વિભાસણમાં પડી
ગયેલા જણાયા.

જો હું કદાલી-લેખક થવાની તૈયારી ન કરતો હોત
તો ખૂબ ફરવાથી મારો રોગ મટી ગયો તે ન મટત અને
આ મુઠ્ઠા દાહારની ઉઘી ઉઘી ગયેલી અંખોને બેઠીને
તેના હૃદયની વાત પણ ન બોલી શક્યો હોત. જો પાડી
તેને દન્યવાદ આપતાં આપતાં અનમાંજ હું બોલ્યો—“જા
પીર પદ. આજ તારાજ ઉપર મારી નાંદમાં એક નાંધ
લખી નાખીશ તે એવી કે જો કદિ તું વાંચે યા સાંભળે
તો મારુંજ કુટવા મંડી પડે.

બીજો દહારો હામ કરનાર બાઈએ પોતાનો પગાર
માગ્યો. હું ઘરમાં હોતા તેથી માન્યો પીર રહીને તેને કહ્યું
કે કાલે લઈ જાશે. પણ તે વાત તેણે ન માની અને પૂછ્યું

૨૪-સાક્ષાત્ લક્ષ્મી.

કુમરોમાં માલગીઓની અંછળને લીધે હરોળ માત્ર ૨૦ રૂબાં ઘાસ આરે છે, તેથી માલગી સાવ દિનચિત્તિ રિતે વધતો જાય છે. લોકો આથી પણ ચિંતિત છે, પરંતુ વેપારીઓ તો ખુશી ખુશી જની જઈને જન્ને લાઈ પત લઈ જા મંટી પડ્યા છે.

માલગીઓ પણ મજાની રૂબ નેઈ સત્તર, લોકોપુર આદિ શેઠોને પર પુષ્કળ ઘાસ ખરીદું અને લાભની આશામાં મમ થઈ જતજનના વિચારે આંધ્યા. કોઈ વખત તે વિચાર કરે છે કે પ્રાણપ્રિય લક્ષ્મીને કિમતી વસ્તુઓથી સુચોભિત કરીશ. પરંતુ મનુષ્ય ધારે છે કંઈ અને ધાય છે કંઈ. આદર્શો અપુરો રહે, હરિ કરે સો હોય.

તે તરંગોના આનંદમાં નિમગ્ન હોય એટલામાંજ એક અપરાધીએ આવી તેના કાથમાં કટ્ટાલર આલેખનો પત્ર મૂક્યો. તેણે કવર ફાડી તે મહિનો પત્ર ફાડી વાંચ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે સરકારે ઘાસનો વધતો જતો લાભ શેઠોને માટે ઘાસનો કટ્ટાલર દર્શો છે. હવે નિવૃત્ત બાવથી અધિક લાભ હઈ દોષ પણ વેપારી ઘાસ વેચી શક્યો નહિ; અને તે દોષ આ આજ્ઞાનું ઉદ્ઘાટન કરશે તે અપરાધી ફરી ૭ માસની કેદ અને હજાર સુધીના દંડને પાત્ર થશે. આ આજ્ઞાપત્ર વંચતાંજ માલગીઓના હોશકોશ હરી મથા.

બાવન રૂપીઆ આ ચેલીમાં ॥

માણેકલાલ—પણ મૂળના પાંચમે ક્યાંથી આંખ્યાં ?
સ.મી. એનેજ પૂછી જુઓ.

માણેકલાલે ધ્યાન રહ્યું ચેલી નેઈ નો તેનાપર એક
કાગળ ચાંટેલો માત્રમ પડ્યો તેમા લખ્યું હતું—મારી
બહાલી પુત્રી સ.મી. આ પાંચમે રૂપીઆની ચેલી હું તને
આપું છું. દુઃખના વખતે તેનો ઉપયોગ કરજે.

શ્રી. તારો બહાલો પપ્પા તરેન.

વાચનાંજ માણેકલાલ કરેલા શ્રાવ્યો:-ખરેખર સ.મી,
તું નાકાત જ સ.મી છે. મેં વગર વિચારે શંકા આણી
અને તને તારું માનું કહ્યું તેવી અપરાધ જમા કર.

સ.મી. જામાનું પાંચ પડી રૂપિયાલા કાંડે કહેવા
શ્રાવ્યો: પ્રાગ્વાધાન. એમા તમારો દોષ નથી. તમારાથી થત
છાની નાખી. એ માટેજ દોષ છે પણ આપણા શાસા મારે
અને પુત્રોનું મોંઢ્યા ન ભળેલી વાતો વાજળી કાગલાથીજ ને
આ વાત જામને પડી તરફ તેજ દિવસે જાનને આં પુરૂષ પાતાને

મા કોઈની તથા માણેકલાલ ચિતાની જવાબાથી વિશેષ
પોતાનો હતો. ને હવે જાત થયો દેશના કવાપાણીથી તેનું
જાતેન્ય નુકરી ને હવે તે રમચ ચર્ચ લ મોના સચિત
ધનથી દેશમાજ બહીને વ્યાપાર કવા ને એ અને ધનવાન
તે વાત થી લવાને પાત જામને કોઈ જાતનિયો મુખર્ષ
ને પડી આ રીતે ૩૨૫ રૂપા છાણીને તેની પાંચ માહિતી

ક્રમાય કુપીઓને દેખે પાવલી. અણુ : હા તબો, આઈ તબી, ત્યાં જનાજ અને બગતણ વગેરેની મેંધારત સોજવી હવા ઉભસ વગરની જોરડીઓ અને ફકોનોમો આખો વખત આજવો ને વડીની પેલું કુરસદ નહિ. હેવટે આશિય અને આયુધના નાશમાં જ એનું પરિણામ જાવે છે. મારે આઈ, મારું માનવા હો તો મુંબાની શાહિની ઉડી રહે. સોમાંથી જોકેઠ માણસ એ પૈઆ બેમા રહી શકતો હશે. પણ જોમાંના કમમાં કમ પંચાસ માણસ તો ત્યાં જઈ વસ્યા પછી દ્યોઠ વરસમાંજ રામચરણ ચઈ લાય છે. કેને જખર કે જો પચાસમાં આપણે પણ ન જાવી જઈએ ? મારે આઈ હવતા નર હજ પામે. દેશમાં રહી અરપો રોટલો મળતો હોય ત્યાં કુપી મુંબઈના આખા રોટલા પાછળ દોરવા જેવું નથી.

(૪)

કાંઠીના બાઈનું કાન હતું. તેથી કદખી અને તેની બહેન પાર્વતી જન્મેને જોડાવવામાં આવી હતી. કામ કમાતે યાયા બાદ નહેન્ડે જન્મે પુત્રીઓને પાસે જોડાવીને પામ પાર્વતીને પૂછ્યું —

“કમ રીકરી, મારી આપેલી થેલી જળવાઈ રહી છે કે ?” પાર્વતીએ જવાબ આપ્યો “હા પિતાજી, હવે તો તે તેની તેમજ છે, પરંતુ હવે તેમની તેમ રહી શકે એવું નથી.”

નહેન્ડ — કેમ ?

પાર્વતી આજથી કેટલાક વર્ષ પહેલાં દુકાનમાં

પરંતુ કાશીબાઈનું દુઃખી દૃકપ ચાંત ન થતાં આંખ
બંધાઈ રહતું હતું.

કોમતી વિધાદેવી પોતાના પતિની આગે પંજાબ
હતો. તેણે આ દુઃખી બાઈને પોતાની પાસે રૂંધી.
પોતાના પતિને અન્ય સ્થાનમાં વિશ્રામ કરવા ગોઠવણ
આપી. ક્રીએમાં પરસ્પર પોતાની જાતિપર સહેજે જ વિન
આવી જાય છે. વિધાવતીનો સાચો પ્રેમ જોઈ કાશીબાઈ
ચાં. વિધાદેવીએ જોયું કે હવે કાશીબાઈ ચાંતચિત
પોતાના દુઃખનો વિચાર કરી રહી છે ત્યારે તેણે નીચ પ્ર
કહેવાનું શરૂ કર્યું.

વિધાવતી—જ્ઞેનાં જોશક હું પંજાબનો રહેનારી
અને તમે દક્ષિણી છો, પરંતુ આપણે બન્ને સીચો છ
હું તમારાં દુઃખોનો ખ્યાલ કરી ચકું છું. મારા
અંસિષ્ટ કમિશનર છે. તમારું દુઃખ શું છે તે મને મા
પટે તો તેને માટે બનતું કરવા ચુકીશ નહિ. તમને
દુઃખ છે તે કહેશો!

કાશીબાઈ—દેવી! મને જોકે દુઃખ હોય તો બત
મને મરવા ગિવાય હવે બીજી ધંધા નથી. મારું દુઃખ
નથી! હું નિઃસ્વાન અને નિઃસ્વાય છું! મેં
કુટુંબમાં જન્મ લીધો હતો, પરંતુ મારું ટવન શુદ્ધી
વધારે જાદુ થઈ ગયું છે. તમને શું કહું? એમ કહ
દરીયો રડવા લાગો.

વિધાવતી—(તેના બન્ને હાથ પોતાના હાથમાં
અને તેના ખટકા ઉપર બેસીને) હું નંદોતી બલુતી કે

હતા. તે વખતે મારો ઉંમર સાત વર્ષની હતી, પરંતુ મને તે ખરાબર યાદ નથી. હું આઠમા વર્ષે નિધવા થઈ ગઈ. આટલું કહેતાં કહેતાં ફરીથી અશ્રુધારાનો પ્રવાહ ચાલ્યો અને તેણે બન્ને હાથવતી પોતાની આંખો ઢાંકી દીધી.

નિધાવતી—ત્યારે તું તમે સાસરે રહ્યાં ?

કારીબાઈ—ના, મને યાદ પણ નથી કે હું ક્યાં અને કેવે સાસરે ગઈ હતી. હું મારા બાપને ત્યાંજ રહી હતી મારા એક ભાઈએ ઘણી મહેનત કરી મારે માટે ભણવાનો પ્રગંધ કરી દીધો. મારા માટે બે અધ્યાપકો અને એક અધ્યાપિકા રાખવામા આવ્યા હતા. ધીમે ધીમે હું મારે વિષયકેટલું જાણી મછું. મારા ભાઈ અને પિતા નેમજ મારા લવંકોઈ, મારા પ્રત્યે બહુ જ લાગણી રાખતા હતા. આવી રીતે સુખમા મારી ઉંમર ૧૭ વર્ષની થઈ ગઈ અમારા દેશમા પડઢાનો રિવાજ નથી. હું મોટે ભાગે નોકરોની સાથે અને કોઈવાર એકલી પણ મારા ભાઈને ઘર જતી હતી. આ દિવસોમા એક સુદર મુવક પોરઠ ઓફિસમાં નોકર થઈ અમારા નમરમા આવ્યો હતો. તેણે મારે યોવન એવું. હું તેનું નામ કહેવા કંઈ હતી નથી. લોકો તેને “ શુકલશ ” કહેતા હતા. હું એક દિવસ ગલીમા થઈને જતી હતી ત્યારે તેણે મારાપર કાકરા નાંખ્યા. હું કાઈપણ બાંધ્યા ચાંચ્યા સિવાય મારા ઘર તરફ ચાલી ગઈ. શરમને લીધે મેં આ વાત કોઈને કહી નહિ, પરંતુ મારી અનુચિત શરમે વિપત્તિ કામ કર્યું. હું બે ચાર વખત

[illegible]

આંખમાં બિંબ ને દેખાયા, શુદ્ધિને પણ જાણ્યો કે તે
 આવી દેખાણ પિત્ત દેખા ને જાણ્યો અને અને લઈ ગયો.
 વાહુ મને ક્યાંથી જાણ હોય કે એક દુઃખથી શુદ્ધિને
 મને ક્યાંથી શુદ્ધિ ક્યાંથી જાણ કરવા પડે તે.
 અને એક મામલો મહાન મહાનું અને પોતે નોકરીની
 દોષમાં નીકળ્યો. તેને ક્યાંથી જાણ પડ્યાની નોકરી મળી
 ગઈ. આખરે તેના પત્નિ આજીવનને સર્વ વાતની જાણ
 પડી. તેમણે મને પ્રભાતે તેની જાણને જાણીને વિદવાન
 હતા, બિંબ તેમની રહેઠાણ પડી તેના રહેઠાણની જાણ
 ને નીકળ્યાં નીકળ્યાં પણ પણ પણ પણ પણ પણ પણ
 ને, કેમ પણ તે રહેઠાણ અને આજીવન પણ તેની
 અંતમાં તે જાણી રહેઠાણને જો રહેઠાણ અને એકલી
 આવી નીકળી

உருவியுள்ள அந்த அளவுக்குள்ளேயே எந்தவிதமான

અથ. ત્યાંનો અંશાસકેમ એ વર્તેનું હતો. એક વર્ષ અને
 વણ મહિના થયા; અને એક રૂઠાંચરણિય પુણ્ય મળી. હું
 મારા વર્ગમાં સર્વથી પહેલી રહેલી હતી. આથમની દિન
 અર્થા પણ અનુગ્રહ હતી. હું અમજતી હતી કે મારું હૃદય
 સુધરી જશે; પરંતુ નવામાજ આપતિનું વાદનું પાણું
 આવી પડ્યું. શુકલજી ત્યાં મને મળવાને અને જોવાને
 માટે આવ્યો. એક આજ્ઞા લઈ હું તેને મળી. તે મારી
 જોરડીમાં કેટલાંક વજન રહ્યો. નવ વાગ્યા બાદ કોઈ પુરુષ
 ત્યાં રહે નહિ એવા આજ્ઞાનો નિયમ હતો. મેં તેને
 જવાનું કહ્યું, પણ તે નહિ.

કામાનુર પુરુષ મારું પ્રાર્થન પર ધ્યાન કેમ આવે
 વાડ? તે મારા પક્ષ નીકે તનાઈ રહ્યો. હું પણ આ
 પાપમાં સામેલ હતી. અકસ્માત આગ્રહ્ય થયે અમારી
 સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ મિત્ર સાહેબ મારી જોરડીમાં આવી.
 પાપનો ઘડો ફટી ગયે અને માથે સાથે સાથે મારું નરીજ
 પણ ફેટ્યું.

મને બીજા દિવસે જોડિંગ નવા શુભમાંથી પાણીનું
 મળ્યું. ફરીથી તે રહી કકડતી એની સંગે પાપમય
 હૃદય વ્યતીત થયે. આવી. પછી જેમતેમ કરી થોડા
 રૂપીઆ એકઠા કરી હું મુંબઈ ગઈ. ત્યાં હાકલરી-વેદ
 શીખવા લાગી દરમિયાન હવે નવા એની કાંઈ મદદથી ત્યાં
 વણ વર્ષ ગળ્યા, પરંતુ ફરીથી તે ત્યાં આવી પહોંચ્યો.
 હું મારો અવનર્મ. અને તેને આવીટલો કરીને અડી

પાછી આવી. આશરે આઠ મહિનાથી હું આકેશમાં છું. મારાં પુસ્તકો, મારાં વસ્ત્રો અને મારાં લે કાંઈ સંપત્તિ હતી તે સર્વ લે ઘરમાં હતી તે આજે બળી ગયું. હવે મારા માટે મૃત્યુ સિવાય કોઈ વસ્તુ શાંતિ આપનાર નથી. આજે ઉગ્ગર માત્ર પચીસ વર્ષની છે, પરંતુ મારે માટે જગત હવે અંધકારમય છે. મારું કોઈપણ કિર્તિચિંતક નથી. તેજે મારું ધોરન, શુભન અને ધર્મશાસ્ત્ર કયો છે તેના ઉપર કોઈકાને પલ્લુ વિશ્વાસ નથી.

વિદ્યાવતી—બહેન! ખચિત, પાપની સ્મૃતિ મનુષ્યને દુઃખી જ કરી દે છે. તમે શાંત થઈ હવે આરામ લ્યો. તમારા માટે યથેષ્ટ પ્રજ્ઞેશ્વરીશ અને તમે તમારું શુભન તમારી બહેનોની કેવામાં અર્પણ કરવા ઇચ્છતાં હોયો તે અનેક સાધનો મળી આવશે.

બીજે દિવસે શ્રીમતી વિદ્યાવતી દેવીએ પોતાના ધણી સાથે વાતચીત કરી. તેજે પલ્લુ કાશીબાઈને મદદ કરવાનું દર્પ સાથે સ્વીકાર્યું અને રાતની ગણીમાં શ્રીમતી કાશીબાઈ શ્રીમતી વિદ્યાવતી સાથે આર્થ શુભન બેસીત કરવાના અભિપ્રાયથી નીકળી.

પાંચ ગજુ તમ્બુરી આગુમળુ દીપ દિગ્દિગ્ધે લુગ્યો. કાશીબાઈની પંડે આજે કેટલી બધી નિરાધાર શ્રીઓ અને વિધવાઓ નિરુપાય બનીને નગદેનનર અને ગામેગામ શુભપણે તેમજ બહેનને વેશવાનું શુભન ગણી રહી છે! બહેનને જાગૃત્તીથી દેશનેવા કરવા ઇચ્છનારા પાંદે તો ધર્મ

ફળદિ, દમદરી, આ સર્વમાં મને તો કંઈજ નકાલન લગતું નથી. હોજી બાલે શાથી આવશે તદ્દાવત બાલે છે !”

બીજા સંલગ્નને કહ્યું—“મારું પણ એમજ માનવું છે. ખેર કાલ જે હજી મળે તે મંગલો. ગઈ વસ્તુનો અર્થશૂન્ય શું કામનો ?” ડાક્ટરે જ્યારે બાલે કહ્યું, “એમ તો ફરીની અવગત નથી; આવો બાજ બંદો છે. કાદી પેઠે બાલો અને ઘેર પણ લઈ જાઓ. તે બીજા હોના માટે છે ? પણ તે ફરીનો તો રંગ રૂપ અને સ્વદ જોશજ હતો. આપ નહિ માનો; તે બાકુસની જીવી તો અમક, રંગ અને રૂપ કતાં કે બાલે ગુલાબી સફરજન ! સફરજન પણ દેખાવમાજ મુંદર, જાકી જી બાકુસની રચિવધંક મુંદરજ અને અમૃતમ કેામગતી જોમાં નજ હોઈ યકે. માળીએ બંદોલો બધા અનર્થ કયો છે કે બાલે તેને ગોળીએ નારીને દાર કદ ? ને આ વખતે સામે દેખાય તો તેને કદકાવીને અધમુઝાવ ફરી નાંખુ.”

માળી બહારમા મયો હતો. ડાક્ટર આદેશે ગાડીવાન પાસે કેદલીક કેરીઓ ઉતારાવી મંગાવી. મિત્રોએ ફરીઓ ખાધી. રૂપ પીધું અને ડાક્ટરને પન્નવાદ આપી પેાત પેાતાના ઘર તરફનો રસ્તા પકડ્યો ! હજી પણ ડાક્ટર તો દોલને કિનારે દાઢમા હટર હઈ માળીનો વાટજ જોઈ રહ્યા હતા જસ આ સમયે સાક્ષાત કોપની જ મુનિ નનો ગયા હતા

દુર્ગાએ નિદોષતાના દેખાવ સાથે ઉત્તર આપ્યો.
 “ હજુર, હું હાલ બજારમાં ગયો ત્યાં મુખી તો ગાંડપર
 બધી ફેરીઓ હતી; આટલા સમયમાં કોઈ તોડી ગયું હોય
 તો તે હું કહી શકતો નથી.”

ડોક્ટર—“ તને ઠેલપર શકે વ્યય છે ? ”

દુર્ગા—“ સાહેબ, હવે હું દોનું નામ લઉં । આટલા
 બધા નોકરચાકર છે; કોણ બાંધે કોનીયે નજર બગાડી દેશે.”

ડોક્ટર—“ માથે શકે તો તારાંજ ઉપર છે, જો તે
 ગાંડપરથી તોડીને મુદી હોય તો અડીં લાય; નહિ તો ચોખ્ખે
 ચોખ્ખું કહી દે કે તેજ તોડી છે. છેવટે માટે તને ખરાબમાં
 ખરાબ ફીતે સજા કરવી પડશે.”

આ કાંઈ એકલી સજામાંથી બચવા માગતો નથી પણ
 અપમાનમાંથી બચવા માગે છે. તે તંદરોહો અપમાનથી લડે
 છે તંદરોહો સજાથી લડતો નથી. જ્યાં તેને સજામાંથી બચ-
 વાની કોઈ આશા રહેતી નથી ત્યાં પણ તે પાતાને
 અપરાધ કબૂલ કરતો નથી. તે અપરાધી બની કુટી જવ.
 કળાં નિદોષ બની દંડ જાગવવાનું વધારે પસંદ કરે છે
 જો દુર્ગાએ આ વખતે અપરાધ કબૂલ કર્યો હોત તો તમા
 માંથી બચી શકત પણ તેણે કહ્યું. “ આપ મ લોક છે,
 નજરમાં આવે તે કહે, પણ મેં તો કેનીએ તોડી નથી
 આપના બતાવે કે આટલા દિવસ મુખી મેં આપની

અને આપ જોઈજ રહ્યા છીએ. 'મોટા અને નાના આહમી-
 ઝોન. પૃથક પૃથક હજી જમી ગયાં છે અને તેમની વચ્ચે
 ઘોર સંઘ્રામ ચાલો રહ્યો છે. સિંહનોથી માત્રુમ પર છે કે
 હરે આં વિગ્રહ યોદ્ધાજ દિવસનો મહેમાન છે. હવે જોને
 રથને સુદકારિણનું આગમન થવ.નું છે. એ જન્ય દેશોમાં
 આપ માનક સંપ્રામનાં દરયો ભેગાં છે અને મને તે પ્રત્યે
 ખુશ થઈ ગઈ છે. સુદકારી જગજ આપણને આ સંદર્ભમાંથી
 સુકન કરી શકે નેમ છે.

ટાકટર—તો દોમજ કહેને કે આપ સે.શિયા-
 કિરટ છો !

પ્રેમચંકર—હા, હું સેશિયાકિરટ કે ટેમોકેટ
 કંઈપણ નથી. હું તો દેવજ ન્યાય અને ધર્મનોજ અહના
 સેવક છું. મારા મનના પ્રમાણે વિદ્યાના દરજાં નિસ્વાર્થ
 થઈ પહોંચે છે. હું આપણી આત્મિક અને માનસિક
 શક્તિઓને, જુદિમામર્યને, ધન અને વેતનના ગુલામ
 બનાવવા માગતા નથી. મને હાલની-આપણા જોડેની
 સ્વચ્છતા ઉપર અને નેમને મળતા શિશુઓ ઉપર વિશ્વાસ
 નથી. વિદ્ય નું ફળ છે આત્મિક ઉન્નતિ, અને આત્મિક ઉન્ન
 તિનું ફળ છે ઉદારતા, સ્વાર્થ-ચ્છા. નહાનુભૂતિ ન્યાય-
 પરાયણતા અને દયાશીલતા જે શિશુઓ આપણને
 નિર્જંગાને સ્થાવવા માટે નેચાં કરે, જે શિશુઓ
 ધરા અને ધનના ગુલામ બનાવે, જે શિશુઓ આ

મણિષી ધન્ય રૂપીઆ. ઘણાં મનુષ્યોમાં આવે છે અને
 વહીલ અથવા દોષ્ટદરને માટે. પાંચદશમ પર્વ પુરતા નહિ !!

ઉદાહરણ—આપ અર્થશાસ્ત્રને પેલો મદત્વર્ણ સિદ્ધાંત
 બૂલાવતા હોયો છો, કે જે સિદ્ધાંતને Division of labour
 ' પ્રમ વિભાગ ' કહે છે. પ્રકૃતિએ પ્રાણીઓને જિન્ન-
 બિન્ન શક્તિઓ આપી છે અને તેના વિકાસને માટે જિન્ન
 બિન્ન સ્થિતિઓની આવશ્યકતા છે.

પ્રેમશંકર—કુ' કયાં જોમ કરું છું કે પ્રાયેક
 મનુષ્યે મનુદીન દરવી બંધાયો. ના, જેને પરમાત્માએ
 વિશાલવાની શક્તિ આપી છે તે શાસ્ત્રાનુ વિવેચન કરે,
 જે આવનામય હોય તે દુઃખ-અથવા ઉદે અને જેને અન્યાય ન
 મમતો હોય તે વહીલાગ પમ કરે. મારું કહેવું તો માન્ય નથી
 કે કે બિન બિન ધર્માભ્યાસ દરબતમા અને રાંતો પાડો
 મેળાવવામાં આવેલો બધો મનુષ્યો દેશના નંદેરા જેવો નથી,
 માનસિક અને અર્થશાસ્ત્ર દાંતો વચ્ચે આવેલો તદ્વાપ ૧ ઇન્જ
 ન્યાયની વિદ્વ છે. આનવાયં આવશ્યકતા તપાસી ધર્માભ્યાસ
 ઉપર અનાવશ્યક અને રાંતો વચ્ચે તરીકે રહેલો ધર્મા
 બિનની પ્રથમ હોય જે પ્રકૃતિના નિયંત્રણ દ્વારા છે.
 ઉદાહરણ—અજાણતાનો અર્થ નથી કે જે બિન માન્ય નંદે
 તે પ્રજા કે હોયો અને રાંતો અને અજાણતાનો તોલમ
 નહિ હોય અને ન હોયો રાંતો અને રાંતો નહિ,
 અને અજાણતાનો તોલમ અને રાંતો નહિ,
 અને રાંતો, અને રાંતો અને રાંતો નહિ

ધર્મ પાણી સામ્યપરજ સમામ ઘાય છે. એકાધિપત્ય, જમીન-
 તલમોટું પ્રભુત્વ અને વાજિજ્યનું પ્રાબલ્ય એ તેની મધ્ય-
 વર્તી દશાઓ છે. વર્તમાન થકે એ મધ્યવર્તી. દશાઓનો
 ભોગ લીધો છે અને તે પોતાના અતિમ રથાનની નંગરીકે
 આવનું તથ્ય છે. પણ આપણી આંખો અધિકાર અને પ્રભુ-
 તાના મદથી એવી બંદેલી છે કે આપણને આગળ કે પાછ-
 બાદ કંઈ સુખનું નથી. આરે જાણુથી જનતાવાડનો પોર
 તાર આપણા હાને આવે છે, પણ આપણે એના નિશ્ચિન
 નજર હીએ કે આપણે તેને સાપાસલ કેષમર્ગનાજ માનીએ
 હીએ. આપણે તેા હજી એવીજ વિશ્વાઓ અને કળાઓના
 હીન-સુખ હીએ કે જે વિદ્યા-કળાઓનો આધાર માત્ર
 બીજાઓનો ખરી મહેનતપરજ છે; મધ્યવર્તી વિદ્યાલયોનો
 મંજર્યા વધતોજ જાય છે; આપણું વડીલજાનાંએમા રંગ
 તણખનું પણ શુક્રની જગત નથી; ગલીએ ગલીએ
 દોડીતા દુકાનો અને આકારમૂલો તથા દેવો વડીલો
 નોકરો હી છે; અને મુકદ્દેઓની મંજર્યા રંગીઓની સંજર્યા
 પણ રંગી રંગે એવો જાય છે. આદરુ રંગ એ રંગ
 માત્રી આંખો ઉડતી નથી. આપણે હજી પણ આ અમ્મ
 નીવે. હજી આ સમયતાના વાદુથી ખડાર નોકરોના
 દોડીતા રંગો તથા આપણું મહેનતા કાળજાનાંએ
 માત્રે એકલા ફરીએ હીએ, અને તે અધુ વેતણવ
 ૭ મંજર્યા મહેનતથી આપણે નજર બનીએ. ૩૦
 ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦

(૨૭૬)

કરવા માટે હસવાના મુખી આવ્યો. ડૉક્ટર જોયોરમાં બેઠો.
 મિયાં પડ્યા, પણ દંડથી ઉઠી નહીં. કહેવતને સાચું કે
 દરવા હસવા હમણાં બિચારા—હું આપના સદાંતોનો પૂરો
 પૂરો પક્ષપાતી નથી, પણ આ જોકે પશુને મનુષ્ય બનાવે.
 તેમાંતો સરક નથી જ. જો આપના સંત્રાસનું ન હોય છે.
 પણ સમા કરાવે, હું ફરીથી પણ કહું છું કે આપ તેનાથી
 દિલવા રહેજો. યુનેનિકંસ (સુ-પ્રભ-જનન શાસ્ત્ર) હમણાં
 ઘણી કાઈ જોવી થોડા નથી કરી શક્યું, કે ને ન-મ
 સંભાળેને મગાવી રહે !

કરવા માટે હજારો મુખી આવ્યો. ૧૯૬૧ મોડેરમાં બેઠી
 “મિયો પેટલા, પલુ દેવેલી હેચી” એ કહેવતને, સાથે ક
 દેવતા હસતા હસતા બોલ્યા—હું આપના ૧૨૬૦૦નો પૂરે
 પૂરો પક્ષપાતી નથી, પણ આ એક પશુને પ્રત્યક્ષ બનાવશે
 તેમતો ‘સરેક-નયોજ’ એ આપના સત્સંગનું રંગ છે.
 પણ સમ્યક કર્યો, હું ફરીથી પણ કહું છું કે આપ તેમથી
 મિલતા રહેજો. યુનિનિકસ (મુ-અન-અનન યાત્ર) હજુ
 મુખી કેઈ એવી યોષ નથી કરી ચકમું, કે જે જન્મ
 સંસ્કારોને મર્યાદી શકે !

૨૭--ખાબુ અરવિંદ ઘોષનો સ્વપત્નીને પત્ર.

તા. ૩૦ મી ઓગસ્ટ, ૧૯૦૫

પ્રિય મૃણાલિની.

" તમારો તા. ૨૪મી ઓગસ્ટનો પત્ર મળ્યો. તમારા વડીલ અને માનુષી વચ્ચે ફરીથી દુઃખનો પ્રસંગ આવ્યો જ્યાંની અંતરમાં મનુ દુઃખ થયું. કપો છેડકો પત્રોકરનાં કથો ને તમે લખ્યું નથી. દુઃખનો પ્રસંગ આવ્યો એટલે તુ મનુ વિચાર સતારમાં મુખની રોધ કરતા હોય ને તુમ મારે ધણી વખતે દુઃખ પશુ સમસજ દોષ છે. તુમ દુઃખનાં મન સરદા બધાંયેલી જણાય છે. આ નિયમ પુર-કામનાના સંબંધના જ ખરો પડે છે એમ નથી, પરંતુ સ્વર્ગી સત્તા-નિકે દાન ન હોય પણ આનંદ (તુમ દુઃખનાં મનકરના) હોય છે; એટલે ચિન્તન પૂરે જ આવી બચવાનના ચર્ચોના સજ્જા તુમ દુઃખ અપેક્ષા કરવા એ જ મનુને તા. ૧૫મ એક પાવ .

ફરીથી પછી વાત ની એક વખત કહી પુ. અલ્પર નુકી તે વાતને તમને કુદરત અનુભવ કથો હ. તા. ૧૦ એ છે કે વિધિથી તમારું કામ જેના કાન સાથે જાહેર છે તે કુદરત વિચિત્ર મનુષ્ય છે. આ દેશના આગકાવ લોકોના મનમાં જે ભાર કિપનન થાય છે, ઇચ્છના જે વિદ્યો કંડા પેતાના આગળ ગમે છે અને તે સિદ્ધ કરવાને કંડો જે કાંચકેન પોતાનું સમજે છે, તેમાંનું કાંચ પન-રી પામે નથી. સરળ નિઃશું અને વિચિત્ર છે. સાધારણ લોક વિચિત્ર મત, વિચિત્ર પ્રવર્તન અને અસાધ્યજી કુચ્ચ આકાશ એ

હો. ત્યારે આ જ જાતનાં તમે મારો સંકષ્ટમાંથી રક્ષા કરવા સામાન્ય લોકોની મદદ ખાતું પીડું અને સાધુ-વૈદ્ય પહેરવે જેની ખોખર જરૂર હોય તેટલીજ વસ્તુઓની ખરીદી કરી આ બાકીની સપાળી ધનઝોજીત પરમેશ્વરને પાછી દો, એ મારી ઈચ્છા છે તમારી પણ તેવીજ (ઈચ્છા) હોય અને સ્વાસ્થ્યમાં કોરોના નેવારી હોય તોજ તમારી આખરી જેડી પૂર્વપણે બોલો રહેશે. તો એક વખત મને કશું હતું કે મારી ક્યાં એટલી ઉન્નતિ થઈ છે તે ઉન્નતિનો (આ) એક માગે મેં ગતા-યો છે. એ માગે તમે જવાબ આપો છો કે ?

મારી જેનકાનું હતું તે જ રજા નારે મને સાચું છે. તે કૃપા એ છે કે બનાનાનના સાક્ષાત્ દેવને કર્યાં. આજકાલ જેને જુઓ તો જિવંત જ અદરથી દેવાઈ આવે છે. હોયો સાંભળે તેટલા મોટા રજાથી દેવ ન મ દેવ છે અને તેની પ્રાર્થના કરાય છે. તે એટલા માટે કે પોતે પોતાનો વાગિય પદ અપૂર્વ પામી રહ્યાં ને નથી જોઈ. હવે એ દેવ નો તેનું પ્રલભ દર્શન કરવાનો કાર્ક ને કાર્ક પણ મા' કે. જે. જે. એ. જ. મારે તમે નેટરો ફરમાવો હોય તો પણ તેમને જરૂર મેં વિચાર કરે છે. જા રજા હિંદુ પદે કહે છે કે આ મા' મધુમતી હરિદાસ જે તેનું મન દે, તેમ જ. તે મારે દોરી રાતે વિચરું તે પર આ પદાધર્મ ન મળે તે પદના વિષય પ્રમાણે આમ નો મેં પ્રાર્થના કરે છે. જેક મારે ન અનુભવ લપરથી મને જણાય આપું છે કે આપણે પદે કહે છે કે કન ખોલું નથી. તેમાં કહેલી વપાળી જ મળુએ કહેવાય. મેં જો કારે છે. હવે મારી પ્રાર્થના છે કે તને જીવ આપે મને મને વલ જાય. આ આપણે મને સારો સારો પવન ત.જા. આલો દીપ્તિયું નહિ મારવું કે તમને કાનું નેટું નાન મળું નથી. તમારો મારી પાછળ પાછળ આવવામાં

માઈ જે કાંઈ ગુપ્ત હતું તે બાજુ હતું. આ કામનો પાસે પ્રકાશ કરતાં પોતાના મનની જ આ સંપત્તિ બાજુનો વિચાર કરો. બાઈ અંદર ભય પામવા જેવું કાંઈ જ નથી; ફક્ત વિચાર કરવા જેવું પુણ્ય છે. પ્રથમ ખાતું કાંઈ કરવાનું નથી. રોજ ફક્ત અર્પે કલાક ભગવાનનું ધ્યાન કરો અને તેની પાસે પ્રાર્થનાના રૂપમાં પોતાની દૈનિક પ્રાર્થના કરો, એટલે મન ધીમે ધીમે તૈયાર થશે. ભગવાનની એટલીજ પ્રાર્થના કરો કે:- 'હે પ્રભુ! પતિના જીવનના માર્ગમાં મારા હાથથી વિપ્લવ ન થતાં સર્વે સલામ થાઓ અને હું તે માર્ગની સાપનમૂલ્ય બનું. આપનું કરોશી ૧૧' "

તમારો—(સેવક.)

દિનિક "હિંદુસ્થાન"ના તા. ૨૭ મી જુન ૧૯૧૬ ના અંકમાંથી.

૨૮—ભારતીય માતાઓ પ્રત્યે
સંન્યાસીનો સંદેશો.

જનિ જ આર્થમાં પ્રવેશું દરિને મર્ચુષ થઈને સંસારમાં જન્મે છે; ને એમાં દુરિયો કામ્યે છે તે જ જાણું જાણુ છે.

હે દેરીઓ ! આમી રાખને કે તમે જેવાં ચારણા તેવાં જ સંતાન પેદા થો. મનુષ્ય થયો છે એ કે—વાદ્યમયજલેદિગ્ગીસુખં મુને તથા વિષમ્ । જેવા પ્રકારના પુત્રાનું તમે સેવન કર્યો તેવાજ પ્રકારનો પુત્ર પ્રસવશે. જો તમે જોખં-દિનો કર્યો તો તમે જોખી પુત્રને જ પસંદ કર્યો; ત્યારે તમારું સંતાન ખૂંચી કેમ ઉત્પન્ન થશે ? તે પુત્રોમાં આત્મજન્ય નહીં થે કું થોવશે. હે દેરીઓ ! તમે આત્મજન્યના અધિષ્ઠાન રૂપ છો. જો તમે પુત્રોને આત્મજન્ય આપ્યો તો જ તેઓ સંતાનનો શુદ્ધિમાં તમારી શરારજા કરી શકશે. ને રીતે ચોરું સંરોધન તમારે આપીન છે. તેજ રીતે ઉત્તમ વીરેનાથ પણ તમારાજ હાથમાં છે. જેટલું અદ્વિતિય જગ તમારામાં અધિક છે, એટલોજ આત્માનો ત્યાગ કરવાનો યત્ન પણ તમારામાં છે. તમે સજ્જિ તો છો જ. જોદને શારદા અને સરસ્વતીનું રૂપ પારણ કરો તો જ સંસારનું ક્ષમાણુ છે; પણ જો તમે પત્તમિકાઓ કે ચંદ્રિકાને અવતાર દરિને યત્નિ સર્વિનો સદિત કમનું કે કોમનુંજ જગતણુ જનીને ચાલે તો સંસારને અદિમમૂલ વરામાં પછી શે સંદેહ છે ? એટલા માટે હે દેરીઓ ! તમે શારદા સરસ્વતીનું રૂપ સાચરીને પોતાનામાં માન્યવા જાણ કરો, કે જેથી આર્થોર્થનું કાણુ થાય અને સાથે સાથે સમસ્ત સંસારનો કંદાર જીવ.

જે પુત્ર સમૃદ્ધ પોતાનો મૂર્ખતાથી તમારી પવિત્રતાને કલંકિત કરે છે, જે અંધ શાર્દ, કામ, ક્રોધ, મદ, ભ્રમ, માન ને દેવ વડે ધર્મનાટક અજિ તેઓ પ્રજ્વલિત કરી દે છે, તે જ્યારે પ્રત્યક્ષ થઈને સંસારને ભરમ કરવા લાગે છે ત્યારે પછી તેઓ આધર્મચક્રિત થઈને પોતા કરી દે છે ! હે અ.વ દેરીઓ ! આવી પુત્રોની મૂર્ખતા જૂથી જાહેરે એમને માટે વડ સમીપક-પ્રકાશક બની જાયો.

વિવિધ ગ્રંથભાગો સં. ૧૬૭૫ ના વર્ષનો

પૃષ્ઠમેળ.

પુસ્તકોનો ક્રમ	નામ	પૃષ્ઠસંખ્યા
૧૦૭ થી ૧૦૮	શ્રીરામકૃષ્ણ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના જીવન ચરિત્ર	૪૧૧
૧૦૯ થી ૧૧૦	સુધેશ નીતિશાલ	૨૧૬
૧૧૧ થી ૧૧૨	આચાર્ય પદ્મજી	૪૮૪
૧૧૩ થી ૧૧૪	કૃષ્ણ વાર્તાઓ ભાગ ૫ એ	૧૦૪
		<hr/>
		કુલ ૧૪ ૧૫૨૦

ઉપરના ગ્રંથોમાં આજે સુધી જેવાં પૃષ્ઠો જોવામાં આવ્યાં છે.

સુધારો — આ ગ્રંથોમાં કયા કયા અપૂર્ણતાઓ જોવામાં આવ્યાં છે.
કેમ જુદાં જુદાં છે.

